Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 35 (12125) | 1983 чылдың февраль 11, пятница | 1925 чылда үндезилеттинген. | Өртээ 3 көп.

МУРНАКЧЫ ДУРЖУЛГАНЫ НЕПТЕРЕДИР

Социалистиг чарыш — миллион-миллион совет кижилерниң ёзулуг школазы болу берген. Ооң ачызында эвээш эвес эки эгелээшкиннер, чогаадыкчы ажылдың эки үлегерлери тывылган.

ССРЭ-ниң тургустунганының 60 чылынга алдар болдурган социалистиг чарышка бистиң республиканың ажыл-ишчилери идепкейлиг киришкеш, чамдык күш-ажылчы чедиишкиннерлиг болган. Бүгү-эвилелдиң, Бүгү-российаның, Тываның чарыжынга Барыын-Хемчик, Мөңгүн-Тайга, Чөөн-Хемчик районнар, «Мурнакчы», «О. Шынаа», «Тиилелге» совхозтар, «Каа-Хем» хөмүр-даш разрези болгаш өске-даа коллективтер тиилээш, шилчиир болгаш тураскаал Кызыл туктар-биле шаңнаткан. Үлетпүрнүң, көдээ ажыл-агыйның болгаш улус ажыл-агыйының өске-даа адырларының мурнакчыларының саны чыл келген тудум-на көвүдеп орар. Республиканың көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң эң тергиин 10 мурнакчызынга «1982 чылдың чемпиону», планнарны болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседиринге эң бедик бүдүрүлге көргүзүглери дээш улус ажыл-агыйының 17 мурнакчызынга «1982 чылда профессия талазы-биле тергиини» деп аттарны СЭКП обкому, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, профэвилелдер обком чөвүлел, ВЛКСМ обкому тывыскан. Оон аңгыда дыка хөй мурнакчыларга Тыва АССР-ниң алдарлыг аттарын, республиканың Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижиктерин берген.

1982 чылдың чемпионнарының аразында хойжу Аяк-Хээ Ондар, ошку кадарчызы Валерий Чамбал-оол, саанчы Нина Чадамба, профессия талазы-биле тергииннерниң иштинде чолаачы Виктор Баев, монтёр Дүмен-оол Хертек, бригадир Екатерина Бизяева болгаш өскелер-даа бар. Олар шуптузу онаашкан ажыл-херээниң ёзулуг мастерлери, ону күүседир дээш бүгү-ле билиин, күжүн үндүрүп, арга-дуржулгазын улам-на байыдып, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер, ам-даа чаа-чаа чедиишкиннерлиг болур дээш шалыпчы ажылдап турарлар.

Мурнакчы дуржулга — бистиң нийти кежиивис, ында кайгамчыктыг улуг курлавырлар мөөңнеттинген. Бир эвес ол үнелиг арга-дуржулгаларны чүс-чүс, муң-муң кижилер шиңгээдип алгаш, ажыл-херээнге чогаадыкчы ёзу-биле ажыглаар болза, ынчан ооң бүдүрүлгеге ажыы улуг. Бистиң мурнувуста салдынган сорулгаларны чүгле хоорайның болгаш көдээниң бүгү ажыл-ишчилериниң киржилгези-биле шиитпирлеп болурун СЭКП Төп Комитединиң ноябрь (1982 ч.) Пленумунга айыткан. СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Ю. В. Андропов чугаазынга планны күүседири ооң бодунуң күш-ажылчы салыышкынындан хамааржыр дээрзин ажылчын кижи бүрүзү билген турары амгы үеде чугула болгаш херек деп демдеглээн.

Шак ындыг угланыышкын-биле Кызыл туктуг коллективтерниң, мурнакчыларның дуржулгазын өөренир болгаш нептередир бүгү ажылды чорудар ужурлуг бис. Партия, профэвилел, комсомол организациялары, ажыл-агый удуртукчулары мурнакчыларның дуржулгазын нептередир хүлээлгелиг. Барыын-Хемчик, Бай-Тайга, Чөөн-Хемчик, Мөңгүн-Тайга районнарның, Кызылдың тудуг организацияларының партия, профэвилел организациялары, удуртукчулары бо талазы-биле чамдык хемчеглерни алган, ону ажыглааны планныг онаалдаларны болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседиринге, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаарынга дузалап турар. Ылаңгыя бригада керээзи-биле ажылдаары улус ажыл-агыйының адырларында нептереп эгелээн, ол баштайгы эки түңнелдерин бере берген.

Мурнакчы дуржулганы өөренир, ону нептередир талазы-биле ап чорудуп турар хемчеглер ам-даа үениң негелдезинге четпес. Үлетпүрнүң, көдээ ажыл-агыйның, тудугнуң болгаш улус ажыл-агыйының өске-даа адырларының мурнакчылары-биле ужуражылгалар эвээш, оларның дуржулгазын партия, профэвилел организациялары, ажыл-агыйларның удуртукчулары, агитаторлар ажыл-ишчилерге тайылбырлап бээрин, экономиктиг болгаш коммунистиг күш-ажылдың школаларынга өөренирин четпес организастап турар. Кызыл туктуг коллективтерниң, мурнакчыларның ажылының дуржулгазын партия, профэвилел организациялары, специалистер ханы өөренип көрбейн, ону өскелер ажыглаары-биле тайылбырлап биживейн турар. Ооң уламындан ажыглаар материалдар ховар. Бо талазы-биле республиканың Көдээ ажыл-агый министерствозунуң мурнакчы дуржулганы нептередир бөлүү, Тываның ном үндүрер чери, районнар солуннары биче эвес рольду ойнаар ужурлуг турбуже, олар четпес ажылдап турар. Оон аңгыда мурнакчы арга-дуржулгаларны нептерединиң херекке албас таварылгалар Таңды, Каа-Хем, Бии-Хем районнарның чамдык бүдүрүлгелериниң, совхозтарның партия, профэвилел организацияларында, ажыл-агый удуртукчуларында бар.

Мурнакчы дуржулганы нептередип тура, чүгле бүдүрүлге талазы-биле дуржулгаже эвес, ооң кижизидикчи ролюнче кичээнгейни партия, профэвилел, комсомол организациялары салыр ужурлуг. Мурнакчылар даандырган ажыл-херээн бедик харысалга, чогаадыкчы ёзу-биле күүседир, быжыг сагылга-чурумнуг, негелделиг, камналгалыг, ажыл-агыйжы эвес чорукка эптеш чок кижилер болур. Мурнакчыда коммунизм тургузукчузунуң төлептиг шынарлары сиңниккен. Ынчангаш эң экилерниң дуржулгазы ажыл-ишчи бүрүзүн идепкейлиг, амыдыралчы турушка, медерелдиг сагылга-чурумга болгаш өске-даа шынарларга кижизидер. Кижи бүрүзү бодунуң нормазын, бодунуң бүдүрүлге даалгазын күүсетпейн турарынга ол дузалаар.

Бистиң мурнакчыларывыстың инициативазы болгаш чогаадыкчы ёзу-биле мөөңнеп алган байлак дуржулгазы — он бирги беш чылдың планныг онаалдаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседиринге идегелдиг магадылал-дыр.

БӨГҮН СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫШ ЭКРАНЫНДА:

- ● Мурнакчы дуржулганы нептередири
- ● Хойжу чугаалап тур
- ● Тиилекчи бригаданың кежигүнү
- ● Профэвилел удуртукчузунга сөс
- ● Чарыштыг бригадаларда
- ● Үлетпүр допчулалы

ХАРЫЫСАЛГА ЧОКТА, ЭКИ ТҮҢНЕЛ ЧОК

«Хадың» совхозтуң Суглуг-Хемде хойжулары ниитиниң малын кыштан хүр, менди ажырар, планныг онаалдаларны болгаш социалистиг хүлээлгелерни ажыр күүседир дээш бүгү чуртта калбарган чарышка киржип, кызымак ажылдап турарлар. Малчын кижиге эң кол шылгалда — кыш болгай. Кыштаглаашкынга малчын кайы хире хынамчалыг белеткенген болдур, оон ажылының түңнели удавас-ла көстү бээр чүве болгай. Малдың чайгы семиртилгезинче кол кичээнгейни угландырып, эрес-кежээ ажылдаан кижиге кыш коргунчуг эвес дээрзин малчын кижи ылап-ла билир болдур ийин.

«Чайын — шанаан, а кыжын — терген септе» деп үлегер чугаа бар болгай.

Бистиң Суглуг-Хем малчыннары кышка хынамчалыг белеткенир улус чүве.

Хой малдап эгелээнивистен бээр элээн каш чыл эрте берди. Дуржулгалыг хойжуларның арга-дуржулгазы, совхозтуң специалистериниң дузазы бисти дыка хөй чүүлдерге өөреткен, ынчангаш оларга өөрүп четтиргенивисти илередип чоруур улус бис.

Кадыр-Орук-Аксында кыштап орар бис. Коданывыста төрүүр 314 хоюувустуң хөй нуруузу оолдапкан, хураганнар онча-менди доругуп турлар. Ниитиниң малының баш санын өстүрер хойдан-на хураган камгалап алыр дээш малчыннар ортузунда социалистиг чарыш калбарган бо үеде чаңгыс-даа баш хураган хоратпас дээш ажылдап турар бис. Ол ажылга сакманчыларның киириштирип турар үлүг-хуузу улуг дээрзин демдеглээр апаар. Римма болгаш Люба кызымак ажылдааннар. Оларның кайызыдаа 50-50 хураганнарны менди ажаап доруктурган.

Эрткен чылын кыштың байдалы соок, берге-ле болган болдур ийин. Ынчалза-даа бистиң хойжулар кыштагдаашкынга эки белеткенген болгаш багай эвес түңнелдерни чедип алганнар. А бо кыш-даа колдуунда эртип чыдыр, соок-даа эвес — таарымчалыг-ла кыш болду. Ынчалза-даа малчыннарның берге үези ам-даа мурнунда болгай. Ынчангаш ажылгыр, харысалгалыг, бойдустуң хенертен-даа өскерлир «чаңынга» кезээде белен болуру чугула.

Моон мурнунда чылдарга деңнээрге, бо чылын бистиң малчын өг-бүлевиске дыка улуг харысалга онаашкан — дүңгүжүн төрүүр хой хүлээп алган бис. Ол белен эвес ажылды кылып, төрүттүнген хураганнарны менди доруктуруп тур бис. Совхозтуң планын күүседиринге — дүңгүжүн төрүүр чүс хойга онаштыр 70 хураганны камгалап алырынга бүзүреллиг бис.

Ниитиниң малының баш санын өстүрери, малдан алыр продукцияны арбыдадыры — Аъш-чем программазын боттандырарынга малчын бүрүзүнүң салыышкыны болур ужурлуг. Ажылгыр, кежээ, даандырган ажылынга харысалгалыг болур чорук бистен негеттинер апаар. Бала бир кол черни сагылга-чурум айтырыы ээлээр апаар дээрзин СЭКП ТК-ның ноябрь (1982 ч.) Пленумунга чугулаан айыткан болгай. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Ю. В. Андропов Москваның станок тудуунуң Серго Орджоникидзе аттыг заводунуң ажылчыннары-биле ужуражылгазынга сагылга-чурум айтырыынче кол кичээнгейни база угландырган. Бүгү-ле чүүлдерни сагылга-чурумче чууй каап болбас-даа болза, чогум-на оортан эгелээр херек дээрзин ол чугаалаан. Сагылга-чурум дээрге, бүгү-ле чүүлдерниң үндезини болур-дур деп билип чоруур кижи мен. Ол чокка, ажылга харысалга чокка канчап ажылдаар, канчап эки түңнелге чедер боор.

Чамдык малчыннарның талазындан арага-дарыга хандыкшыыр, оон уламындан ниитиниң малын самчыгдап-чарыгдаар, оорга алзыр, чидирер чоруктар бар боор-дур. Ындыг арын-нүүрүн оскунган, алыксак-чиксек кижилерге ниитиниң малын канчап малдадырыл? Ындыгларны ажылдан шуут чайладыр болгаш оларның орнунга аныяктарны мал ажылынче киирерин үе негеп келген деп бодаар улус бис. ВЛКСМ райкомнары, тус-тус черлерде комсомол организациялары ол ажылды холга ап, хоочун малчыннарның арга-дуржулгазын нептередип, мал ажылынга кызелдиг аныяктарны илередири чугула.

Бо чыл — онгу беш чылдың өзек чылы болгай. Ниити беш чылда планныг онаалдаларның социалистиг хүлээлгелерниң күүсеттинери бо чылдан улуг хамаарылгалыг болганда, бистиң хойжу өг-бүлевистиң кежигүннери ону чедиишкинниг доозар дээш, кызымак ажылдаарывысты хүлээпиш турар бис.

Б. ШАВЫЛДАЙ.
Бии-Хем район.

СӨЗҮН ЭЭЛЭЭР

Он бирги беш чылдың өзек чылының часкы тарылгазынга техника белеткели Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» совхозта түлүк. Механизаторлар часкы тарылгага хереглеттинер бүгү техниканы хуусаадан эрте, бедик шынарлыг септээр дээш социалистиг чарышты улам калбарткан.

Совхозта септелге ажылынга дуржулгалыг механизаторлар Кара-Сал Маадыр-оол, Валерий Моңгуш, көдээ ажыл-агый машиналарының механиги Иргит Хунай-оол идепкейлиг киржип, кызымак ажылдап турар. Ооң уламындан ажыл шалыпкын чоруп турар. Бо хүннерге чедир септээр ужурлуг техника шупту белениниң шугумунда тургустунган. Оларның аразында мал чемнери белеткээр болгаш күскү дүжүт ажаар техника база бар. Септеттинген техниканы тускай комиссия хүлээп алган болгаш ажылдың шынарының бедик болганын айыткан.

Совхозтуң механизаторлары техника септелгезин февраль 23-ке чедир доозарын хүлээнген. Социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда Валера Ховалыг, Кара-Сал Маадыр-оол, Буян-оол Ооржак, Ховалыг Базыр-оол олар чоруп турар. Септекчилер сөзүн ээлээр дээрзинге чигзиниг турбас.

А. МОҢГУШ.

ТӨРЭЭН ЧУРТУВУСТА

КЫЗЫЛ. (СЭТА-ның корр.). Элегес-Аксының керамиктиг хана материалдарын бүдүрер заводун Тываның агроүлетпүр комплекизиниң чугула тудугларының санынга киирген. Ооң ийиги ээлчээ ажылдап эгелээн. Чыл бүрүде көдээниң чаа тудугларынга завод 20 миллион тууйбуну чорудуп бээри планнаттынган.

Чазанылга кыпыгларын, тудуг ыяжын, демир-бетон конструкцияларны, чугайны болгаш өске-даа тудуг материалдарын бүдүрерин республиканың хөй-хөй районнарында организастаан. Тывага сөөлгү чылдарда тургустунган тудуг индустриязының чер-черде адырларын бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаарынга холушкан бүдүрүлгелерниң күжениишкиннерин хөлбаштырып каттыштырганы дузалап турар. Чижээ, «Тыва көдээ тудуг», «Тыва суг тудуг» трестериниң болгаш «Көдээ электротудуг» эргелелиниң коллективтери ажыглалга киирер тудугларга күш-ажылды ажылчын эстафетаның методун ёзугаар организастаан.

Г. КОКУХИН.

⊙ **ПЕНЗА.** Пензаның чер ажылдыгаары тараа культураларының бедик дүжүткүр сорттарын калбаа-биле нептередир сорулганы боттарының мурнунда салган. Кызыл-тастың бо черлерге чаа болур «Кутулукская», «Харьковская-2», «Безенчукская-139», ол ышкаш суланың «Горизонт», чочак тарааның «Неосыпающийся» дээр сорттарынга олар оо чылын тарылга шөлүнүң барык бештиң бир кезиин берип турар. Ол культураларның үрезиннериниң үнүүчел шынарын хынап көрген.

⊙ **ТАШКЕНТ.** Минералдыг болгаш органиктиг чемишчидилгелерни чөп ажыглаарда, Ташкент областың чер ажылдыгаарынга электрон-санаалга машиназы дузалап турар. Көдээ ажыл-агыйның агрохимиктиг хандырылгазының Төп институдунуң Ташкент салбырының эртемденнери ооң дузазы-биле хөвең тараан шөл бүрүзүнге рецептилер тургузарын доосканы.

Гектар бүрүзүнге чеже чемишчидилгелерни аппарып төгерин ыяк санап көрген. Хөй чылдарда шинчилээшкиннерге үндезилээш, областың ажыл-агыйларынга хөрзүнүнүң хевирлерин, ооң составын, дусталганының деңнелин, хөрзүнде хоолулуг бүдүмелдерниң кайы хире шиңгээттингенин тодараткан.

Чемишчидилгелер үндүрүп төгериниң рецептилерин ам республиканың часкы тарылгага белеткел калбак фронт-биле чорул турар өске областарынче база чорудуп турар.

⊙ **АСТРАХАНЬ.** Бүдүрүлгени эргелеп башкарарының школазы агроүлетпүрнүң Астрахань область каттыжыышкынында ажылдап эгелээн. Ам ында колхозтар даргалары болгаш совхозтар директорлары өөренип турар.

Областың көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинде дээди болгаш ортумак мергежилдиг алды муң чыгам специалистери ажылдап турар. Беш чылда кадрлар белеткээриниң каттыжыышкынында ажылдап кылдынган программазында эргелеп башкарарының амгы үе аргаларынга ол ажылдакчыларны өөредири база көрдүнген.

⊙ **ГАЛИ** (Абхаз АССР). Сельхозтехниканың Гали каттыжыышкынының мастерскаязынга септеттинген тракторлар шынарның магадылалын алган. Часкы хову ажылдарынга ажыглаар бүгү машиналарны болгаш агрегаттарны ажылдап кириптеринге белен кылдыр чогуур хуусаазында тургускан.

Грузияның механизаторлары бүгү тарылга техниказын болгаш хөрзүн сайзырады ажылдаар машиналарны септээрин март бирге чедир доозарын хүлээнген.

ОШ. Көдээ ажыл-агый ужар чүүлүнүң самолёттары Мурнуу Киргизияның тараа шөлдеринде күзүн чажып тараан тараа шөлдеринге чемишчидилгелерни немей төп эгелээн. Азоттуг чемишчидилгелерни 94 муң гектар шөлге төгер. Республиканың авиаторлары күзүн чажып тараан шөлдерге ажылды эң кыска — ийи неделя хуусаада доозарын шиитпирлээн.

(СЭТА).

СОҢГУКЧУЛАР-БИЛЕ УЖУРАШКАН

Тоора-Хемде районнуң Культура бажыңынга РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутады, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. К. Мендуме-биле ужуражыышкын хуралы болган. Ааа район төвүнүң ажылчы чоннары, «Май 1», «Тоора-Хем» совхозтарының ажыл-ишчилериниң төлээлекчилери келген.

Депутат М. К. Мендуме чонунуң чагыгларын күүседир талазы-биле бодунуң ажыл-чорудулгазының дугайын дыңнатпышаан, республиканың ажыл-агый, культура хөгжүлдезинге, бо чылдың планнарын болгаш хүлээлгелерин, СЭКП-ниң XXVI съездизиниң, ТК-ның май, ноябрь (1982 ч.) Пленумнарының шиитпирлерин күүседир талазы-биле ажылчы чоннарның сорулгаларынга доктааган.

Хуралга чүве чугаалааннар боттарының коллективтериниң ажыл-ижин, чедиишкиннерин демдеглеп, чамдык айтырыгларны шиитпирлээринге дуза көргүзерин депутаттан дилээн.

* * *

М. К. Мендуме дүүн Ырбанның мыш белеткелчилеринге, ол чоок кавының аңчыларынга, ивижилеринге чедип, оларның ажыл-ижи, амыдырал-чурттталгазы-биле таныжып. Ырбан суурга депутат-биле соңгукчуларның ужуражылга хуралы эрткен.

УКРАИН ССР. Новомосковскиде Украинаның 50 чылы аттыг хоолай заводунуң продукциязын газ болгаш нефть дамчыдар магистральдың тудуунче, көдээ ажыл-агыйның бүдүрүлгелеринче чорудуп турар. Бүдүрүлгениң продукциязының кол чагыкчылары — Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң чаа тудуглары. Эрткен чылын ол завод пландан ажыр муң тонна продукцияны чагыкчыларынга чорудуп берген, Саян-Шушенск ГЭС-тиң тудугжуларының чагыгларын хуусаа бетинде күүсеткен.

Чаа техниканы шиңгээдиринин, мурнакчы дуржулганы нептерединиң, дериг-херекселдерниң анаа турарын кызыраарының, күш-ажылдың сагылга-чурумун улам-на быжыглаарының күсели-биле бо чылын пландан ажыр 5 муң тонна хоолайларны, бараанныг 400 тонна прокатты бүдүрерин коллектив шиитпирлээн. Ооң продукциязын бо чылын Уренгой—Ужгород, Тюменьниң, Сургуттуң газ дамчыдар хоолайларының тудугжулары ап турар.

ЧУРУКТА: хоолай каңнаар участок.
А. ЗАПАРАНЫҢ фотозу. **СЭТА-ның** фотохроникасы.

ТҮҢНЕЛИН ҮНДҮРГЕН

«Искра» совхозтуң Чодар, Чаңгыс-Хадың хойжу бригадалары аразында социалистиг чарыштыг. Ол ийи бригаданың малчыннары ажыл-ижиниң түңнелдерин чугаалажып, арга-дуржулгазын солчуп турарлар. Чаңчыл болган ындыг түңнелди бо чылдың эгезинде үндүрген.

Эрткен чылгы чарыжының түңнелинде Чодар хойжу бригадазының (бригадири Самдан Хертек) малчыннары тиилекчи болуп, төрүүр 100 баш хойдан-на 116 хураганны, бир хойдан-на —1,9 кг дүктү алгаш, шилчиир вымпел болгаш акша-биле шаңнатканнар. Ол бригаданың малчыннарындан Кошкар-оол Күжүгет чүс хойга онаштыр 134 хураганны, аныяк малчын Валерий Ховалыг — 114, Кошкендей Монгуш —113, Жора Монгуш — 104 болгаш Мамый-оол Сат — 102 хураганны түс-түзүнда камгалап алгылаан.

Кожазында Чаңгыс-Хадың хойжу бригадазының малчыны Биче-оол Монгуш төрүүр 100 хойга онаштыр 137 хураганны ап, юбилейлиг чылда чедиишкинниг ажылдаан. Ол-ла бригаданың малчыннары Чозар-оол Монгуш биле Алдын-оол Ооржак олар база-ла түс-түзүнда эки көргүзүглерлиг ажылдааннар. Ол бригаданың көргүзүү хой бүрүзүнден-не хураган, бир хойдан-на 2,2 кг дүктү кыргып алган.

Ынчангаш бо ийи бригаданың малчыннары он бирги беш чылдың үшкү, өзек чылында социалистиг чарышты улам дээштиг калбартпышаан, быжыг турасоруктуг ажылдап турар.

А. МОНГУШ.

ТИИЛЕКЧИ БРИГАДАНЫҢ КЕЖИГҮНҮ

Кыштың адак айы орту кирген. Дыңзып турган соок намдай берген. Үнген хүннүң херелдери Үттүг-Хая девискээринче саарлып турган.

Бо хүннерде Үттүг-Хая дагларының кыштаг бүрүзүнде ажыл-иш дүн-хүн чок хайныккан. Кыштагларда анай, хураганның чиилешкени дыргын. Хойжулар, сакманчылар келген улус-биле кады аяк шай ижип, үр хөөрежир чай чок, ажыл-ишке ажаанзыраан турарлар.

Барыын-Хемчик районда «Шекпээр» совхозтуң мурнакчы хойжуларының бирээзи Базыр-оол Ооржактың кыштаа. Хүн Үттүг-Хая кырынга чаа-ла көдүрлүп үнүп келген турда, аалга чеде бердивис. Сакманчылар чаш хураганнарны иелеринге эмзирип, ыдарын дооскаш, шору улгады бергеннеринге сигеп, сула болгаш өске-даа чемнер бээр ажылын уламчылап тур.

Базыр-оол Бойдуевич аал чоогунда хүннээректиг мээсче хойларын үндүрер дээш чылыг тонун кеткеш, эки аъдын ээртээш, белеткени берди.

— Хой оолдаашкыны адакталып, колдуунда-ла, дооступ тур. Малдың байдалы эки, күш-деңгели-даа шоолуг арбаан. Ынчангаш хураганнары база мандыычал чүве-дир. Бо хүннерге чедир чаңгыс-даа баш чаш мал хоравады — деп, ол чугаалады.

Базыр-оол биле Анастасия Ооржактарның өг-бүлези хой ажылынга кирге-ле, он беш чыл чедип турар. Олар сөөлгү сес чылда төрүүр хой кадарып, совхозтуң дуржулгалыг, мурнакчы малчыннарының одуруунга кирип, социалистиг чарышка бо-ла тиилекчи болуп келген. Бо хүннерде оларның коданында төрүүр 337 баш хойнуң 220-ни оолдаан. Төлү четче.

Хураганнарны совхозтуң мал эмчилери көөп, аарыгларга удур ийи катап сыкырткан. Мал чеми четчир. Чүгле сула, чарба эвээжеп турар.

Ажылынга кызымак малчыннарның ажыл-ижин көргеш, малдың хүр кыш ажып, хураганнарның онча-менди доругуп турары дээрге, чүгле чылдың экизинден, агаар-бойдустуң байдалындан хамаарышпас болгай деп бодадым. Чеже-даа хөй мал чеми бар, кыш чылыг болза, ажылынга ээ-харысалга чок, сагылга-чуруму сула, хүлээн ген мал-маганын чудадыр, өлүрер-чидирер, харын-даа самчыгдаар кижилер база тургулаар болгай. Сөөлгү үеде мал ажылынга, Базыр-оол Ооржактың өг-бүлези ышкаш, мал ажылының бедик харысалгазын медереп билир, быжыг сагылга-чурумнуг кижилерни хүлээп ап турарындан «Шекпээр» совхозтуң малдың өлүр болгаш чидер, самчыгдаар чоруу дыка кызырылган. Совхоз беш чылдың бирги чылында күрүнеге дүк садар планын күүсетпээн болза, эрткен чылын ону оранчок ажыр күүседип, баштайгы чылдың өрезинден безин ажыр саткан. Базыр-оол Бойдуевичиниң ажылдап турары Биче-Тейниң коммунист Калдыңдүү Монгуш удурткан бригадазы төрүүр чүс хойга онаштыр 107 хураганны камгалап ап, районга социалистиг чарыштың тиилекчизи болган.

Базыр-оол биле Анастасия Ооржактарның өг-бүлези эрткен чылын бир хойдан-на 2 кг дүктү кыргып ап, кыштаглаашкынга баш удур эки белеткенген. Бо чылын олар үстүнде көргүзүглерден эвээш эвес түңнелди чедип алырын социалистиг хүлээлгезинге айыткаңнар. Кыштааның септелгезин чазаглаар мурнунда дооскаш, кургаг өлекти четчир кылдыр бөлгеш, оңгачаларын, мал чемгерер саваларын, хер-херекселдерин хынамчалыы-биле шыгжап каан.

Эрткен чылын Анастасия Ооржактың угбазы Чудур Сегбелдеевна оларга дузалакчы кадарчы кылдыр ажылдай берген. Ам оон уруу Дина Ооржак ортумак школа доосккан соонда, база-ла мында ажылдап, сакманчылап турар. Оларның азырап турар хураганнарының семис-шыыраа коңчуг. Хураганнарның турар чери кургаг болгаш чылыг, чырык. Ында ногаан сигенни хендирге тудум-тудум кылдыр боон-даа, шагжаларга каап-даа берип турар. Сула, чарба, витаминниг сиген далганы, суг, хайындырган шай үзүк чок турар.

Чугаалажып турар аравыста аалга Барыын-Хемчик районнуң автомагазини халдып келди. Районнуң хоочун садыгжызы Василий Биче-оол малчынның чагыы — «Восход» мотоциклди эккелген болду.

— Чайын чайлагдан шынаа кирип, сиген кезип, ажыл-агый кылырынга дүрген чоруктуг хелге коңчуг ажыктыг болгай аан — деп, Базыр-оол Ооржак өөрүшкүзүн илеретти.

Ш. КУУЛАР.

Тувинская республиканская библиотека им. А. С. Пушкина

Национально-библиографический отдел

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин-амыдыралга!

XI БЕШ ЧЫЛ:
бүгү талалыг интенсификация

ЧАРЫШ - ЧЕДИИШКИННИҢ БЫРАЗЫ, КИЖИЗИДИКЧИ КҮШ

1983
үшкү чыл
февраль

Быжыг сагылга-чурум—социалистиг чарыштың чугула негелдези

КУРЛАВЫРЛАРЫВЫСТЫ АЖЫГЛААШ...

«Күш-ажылы дээш — алдар болгаш хүндү». Москваның мурнакчы бүдүрүлгелериниң ындыг лозуң-биле эгелээн патриотчу шимчээшкинин бистиң совхозтуң ишчилери база эвин-биле деткээннер. Курлавырларны долу ажыглаарынга, ажыл-херекке негелде, харысалганы бедидеринге, совхоз бүдүрүлгезинге үлегерлиг сагылга-чурумну тургузарынга үндезилээш, эки түңнелдерни чедип алырынче ажылывыс угланган.

Юбилейлиг чылда совхоз күрүнеге эът садар планын 101, дүктүүн—110, сүттүүн 110,2 хуу күүсеткен. Мыйыстыг бода, шээр малдарны, чылгыны өстүрериниң пландарын шуптузун күүсеткен. Төрүүр чүс башка онааштыр 90 хураганны, 85 бызааны менди камгалап ап өстүрген.

Совхозтуң экономиказын хөгжүдеринге ниитиниң малынга быжыг чем-суурну тургузар талазы-биле ажыл кол черни ээлээн. Ол адырже чайгы үеде күштүг мобилизастааш, 2800 тонна сигенни, 1250 тонна сенажты белеткеп ап, совхоз планын ажыр боттандырган. Ол ышкаш тудугнуң план ёзугаар ажылдарын күүсеткен бис. Совхоз Бүгүэвилелдиң социалистиг чарыжының мурнакчыларының одуруунга кирген.

Ол чедиишкиннер апаа-ла чедип келбээн. Совхозта партия болгаш профэвилел комитеттери социалистиг чарышты бүгү участоктарга дээштиг организастап, аңаа коммунистерниң башкарыкчы ролюн бедидерин бир кол сорулга деп санап турар. Коммунистерни совхоз бүдүрүлгезиниң эң чугула участоктарынга таарыштыр хуваап, ажыл-херектиң байдалын контрольдап, СЭКП кежигүннериниң кылып чоруткан ажылдарының дугайында отчёттарын партия хуралдарынга дыңнап турар. Профэвилел комитеди совхозтуң дирекциязы-биле кады социалистиг чарышты ай, квартал санында түңнеп, тиилекчилерни мактап-шаңнаарынга материалдыг болгаш моральдыг идиг бериишкиннерин ажыглаарын чурумчуткан.

Совхоз бүдүрүлгезиниң тус-тус участоктарында мурнакчыларның саны өскен. Чижээ, хойжулар Сонай Шаңмак, Дары-Хөө Серен-оол олар төрүүр чүс хойга онааштыр 122 болгаш 127 хураганны тус-тузунда камгалап алгаш, хойжулар ортузунда чарыштың мурнуку одуруунче үнгеннер. Ниитизи-биле совхозта он дөрт малчын төрүүр чүс башка онааштыр 100-тен өрү 127 чедир хураганны камгалап ап, өстүргеш, совхоз дирекциязының, профэвилел комитединиң мактал-шаңналдарын алганнар.

Социалистиг чарышка совхозтуң хойжу бригадаларының идепкейлиг киржип келгенин база демдеглекседим. Ылаңгыя № 1 хойжу бригада юбилейлиг чылда төрүүр чүс хойдан 100 хураганны камгалап алган. Бригада районнуң хойжу бригадаларының аразында шилчиир Кызыл тукту чаалап алган. Бригадир Чымы Оолак бодунуң бригадазында ажылды билдилиг организаставышаан, күш-ажылга үлегерин көргүзүп, хойжулар ортузунга кижизидилге ажылын чорудуп, хой-ниитиниң ажылынга идепкейлиин көргүскен. Ол — совхозта профэвилел комитединиң кежигүнү, совхозта корум-чурум камгалалының талазы-биле комиссияның даргазы.

Бо хүннерде кичээнгейивис ниитиниң малын хүр-таагай кыш ажырарынче, малдың продуктулуун бедидеринче, часкы хову ажылдарынга белеткелдерже угланган. Бо талазы-биле организакчы ажылды чорудуп, кыштаглаашкынга бедик түңнелдерни чедип алыр дээш, чарышты бүгү хойжулар ортузунда хайныктырган.

Он бирги беш чылдың өзек чылында совхозтуң мурнунда сорулга улуг. Күрүнеге 350 тонна эътти, 32 тонна сүттү, 29 тонна дүктү садар. Төрүүр чүс башка онааштыр 80 анай, хураганны, 75 бызааны, 68 кулунну камгалап алыр, бир хойдан 1,8 кг дүктү, бир өшкүден 900 грамм дүктү кыргып, күрүнеге садар, бода малдың 20, шээр малдың 50 хуузун дээди күштүг кылдыр семирткеш дужаар.

Мал чеминиң арбын курлавырын тургузуп алыры-биле, 1750 тонна сигенни белеткээр, 1250 тонна силосту, 350 тонна сенажты салыр, 50 тонна будук-бүрүнү белеткээр, 600 тонна тарааны ажаап алыр.

Көдээге социал айтырыглар талазы-биле улуг хемчээлдиг ажылдарны кылыр бис. Оон иштинде контора тудуун, дөрт аал ишти чурттаар чуртталга бажыңнарын, 3 миллион тууйбу бүдүрер заводту ажыглалта киирер.

СЭКП ТК-ның май болгаш ноябрь (1982 ч.) Пленумнарының шиитпирлериң күүседиринче бүгү күженишкиннерин мөөңневишаан, совхозтуң ажыл-ишчилери боттарының мурнунда сорулгаларны күүседип шыдаарынга бүрүн бүзүрээдиг.

А. СЮРЮН,
Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» совхозунда профэвилел комитединиң даргазы.

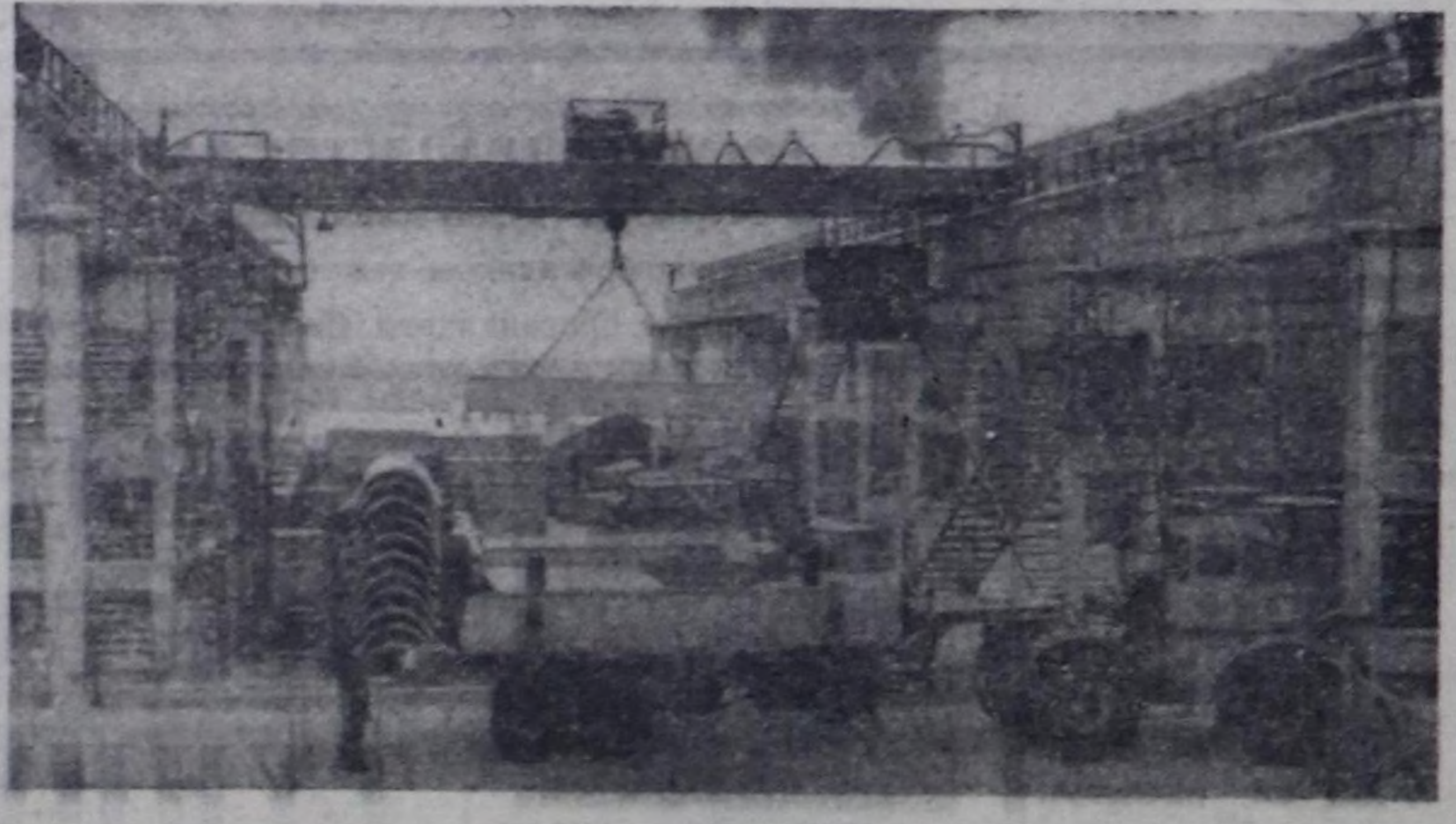

ЧАРЫШТЫГ КОЛЛЕКТИВТЕРДЕ

«Тудуг кезектери» комбинат биле «Тыва суг тудуг» трестиң демир-бетон кылыглар заводу республиканың тудугларынга чугула херектиг панельдер, лотоктар, демир-бетон кылыглар дээш тудуг материалдарын берип турар улуг бүдүрүлгелер. Ол ийи бүдүрүлге боттарының аразында чарыштыг.

КӨРГҮЗҮГЛЕРИ

«Тудуг кезектери» комбинат эрткен чылын 5368 муң рубльдиң продукциязын бээр тургаш, ону 5381 муң рубльге күүсеткен болгаш продукция сайгарарының планын база ажыр күүсеткен. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрериниң планы база күүсеттинген. бир ажылчынга онаашныр чылда ажылдап кылыышкыны 11049 рубль четкен.

«Тыва суг тудуг» трестиң демир-бетон кылыглар заводу эрткен чылын 2570 муң рубльдиң продукциязын бүдүрер тургаш, 2592 муң рубльдиң продукциязын берип, 16875 кубометр демир-бетон кылыгларны бүдүрүп, сайгарган. Завод январь айда продукция бүдүрериниң планын барык 110, сайгарарынын —108 хуу күүсеткен болгаш 1411 кубометр эптээр демир-бетонну берген.

«Тудуг кезектери» комбинат январь айда база олардан дудак чок ажылдап, продукция бүдүрериниң, сайгарарының пландарын күүсеткен. Элээн хөй бүдүрүлгелерге кол көргүзүглериниң бирээзи кылдыр ажыглап киирген нормативтиг арыг продукция бүдүрериниң планын комбинат 120 хуу күүседип, ындыг продукцияны 172 муң рубльге бүдүрген.

Комбинаттың болгаш заводтуң коллективтеринде социалистиг чарышты айлап, кварталдап түңнеп турар. Эрткен айда кайы-даа бүдүрүлгениң кол-кол цехтери, бригадаларының хөй кезии пландыг онаалдаларын ажыр күүседир дээш шудургу ажылдааш, эки түңнелдерни чедип алган. Пландыг көргүзүглерни күүседиринге коллективтерде сагылга-чурумну күштелдиргени, бүдүрүлгени организастаарын экижиткени салдарлыг болган.

МУРНАКЧЫЛАРЫ

Демир-бетон кылыглар заводунда тус-тус ажылчыннар ортузунда социалистиг чарышты дээштиг болгаш көскү организастаар дээш, чамдык боттуг хемчеглерни ап чорудуп турарының түңнелинде хууда хүлээлгелерин доктаамал күүседип, харын-даа ниитизи-биле беш чылдың даалгаларын ажыр күүседир дээш, ажылдап турарларның саны көвүдээн. Чижээ, бетонщиктер бригадазының ажылчыннары Анатолий Егошин, Владимир Голин, кран башкарыкчызы Галина Тищенко, формовщик Валерий Вильнер олар ийи чылда үш чылдың даалгаларын күүсеткен болгаш амгы үеде 1984 чылдың үлүүнде ажылдап турарлар. Арматурщиктер Александр Иванов, Ольга Рогалева, формовщиктер Виктор Тагба, Александра Андреева болгаш өскелер-даа ийи чылдың планын хуусаадан эрте күүсеткен, үени база-ла мурнап чоруп турарлар.

«Тудуг кезектери» комбинатта бригадалар, цехтер аразында чарышты көскү кылдыр организастаан. Ф. Устюговтуң—чазаныкчылар, В. Жумаевтиң — пилорамщиктер, Д. Сегбениң, А. Юрьевтиң —демир-бетон кылыгларының бригадалары эрткен айда чарышка мурнап, тиилекчилерниң одуруунда үнген. Тус-тус кижилерден каңнакчылар Владимир Леонтьев, Бады Чорбаа, моторист Любовь Петрусева, формовщиктер Александр Гончаров, Александр Райдин, Владимир Леонтьев болгаш өскелер-даа күш-ажылга шудургу, кызымаккай чоруун көргүзүп, харысалгалыг, сагылга-чурумнуг болурунуң үлегерин көргүзүп турар.

СОРУЛГАЛАРЫ, ШИИТПИРЛЭЭР АЙТЫРЫГЛАРЫ

Комбинат-даа, завод-даа амгы үениң бедик бүдүрүкчүзүг дериг-херекселдери-биле чепсегленген, деңшилгелиг арга-биле тудугну чорударынга улуг салдарлыг болур ужурлуг бүдүрүлгелер. Ынчангаш дериг-херекселдерни долу күчүзү-биле ажыглаар, бүдүрүп турар продукцияның шынарын күрүне стандартынга дүүштүр бедидер, күш-ажылдың: бүдүрүлгениң сагылга-чурумун улам күштелдирер, ажылды организастаарын сайзыраңгайжыдар дээш чогуур хемчеглерни оларның удурттулгалары, партия, профэвилел, комсомол организацияларында ап чорудар ужурлуг.

«Тыва суг тудуг» трестиң демир-бетон кылыглар заводунга ажыл шагының чидириин эрткен чылын бир кижиге онаашныр 8 хүн болган, оон иштинде администрацияның чөпшээрели-биле чидириг 6 хүн четкен. Бо чижектиг чоруктарны моон соңгаар болдурбазын үе негеп келген.

М. СААЯ.

ЧУРУКТАРДА: «Тыва суг тудуг» трестиң ДБК заводунуң белен продукциязы; заводта арматурщик О. Рогалёва (үстүнде); «Тудуг кезектери» комбинаттың продукциязының делгиири; комбинатта каңнакчы Б. Чорбаа.

Ю. КОСАРЬКОВТУҢ фотолары.

ВЫМПЕЛДИГ БРИГАДА

№ 2 КМК-да хоочун бригадир Геннадий Трофимович Черепановтуң комплекстиг бригадазы эрткен юбилейлиг чылда Бүгүроссияның социалистиг чарыжынга киришкеш, эки түңнелдерни чедип алганы дээш «Росколхозстрой» каттыжыышкынының турачаал вымпелин болгаш акша шаңналын алган.

10 кижи составтыг, комплекстиг бригаданың үшкү чылда социалистиг хүлээлгелеринде мындыг пунктуларны киирген.

Үшкү, өзек чылдың тудуг-монтаж ажылдарының планын 115 хуу күүседир.

2 квартиралыг үш бажыңны, оон иштинде пландан ажыр 125 дөрбелчин метр чуртталга шөлүн ажыглалга киирер.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүзүн планнаттынган деңнелден 0,3 хуу бедидер.

Москвачыларның «Күш-ажылы дээш — алдар болгаш хүндү» деп эгелээшкинин деткиир.

А. И. Березиковтуң мурнакчы бригадазын социалистиг чарышче кыйгырганын олар хүлээлгезинде база киирген.

Чедиишкиннерни быжыглавышаан, үшкү чылда олар боттарының бригадазының иштинге күш-ажылдың сагылга-чуруму болгаш ажылдың шынары дээш негелдени күштелдиргеннер. Ажыглалга киирер объектини «экиден» кудуу эвес демдекке хүлээдири бригаданың социалистиг хүлээлгезинде бижиттинген.

Бригадир боду ажылын ханы билир, организакчы талалары-биле коллективте эш-өөрүнүң хүндүткелин чедип алган. Кижи бүрүзүнге ажылды шын хуваарынга, күүселдениң шынарынче болгаш хүн нормазын тудугжу бүрүзү күүседиринче бригадир сагыш салып келген.

Бызанчылар Сергей Оюн, Валерий болгаш Владимир Черепановтар эш-өөрүнге эки үлегерни көргүзүп турарлар. Владимир, Валерий болгаш бригадир боду Геннадий Черепановтар үш алышкы найыралдыг бичии коллективтиң өзээ. Черепановтарның өг-бүлезинде тудугжулар хөй. Оларның дуңмалары, күдээлери дээш, санаар болза ам-даа тудугжу мергежилдиг кижилер эвээш эвес.

Олар эрткен чылын 102 орунннут нииити чуртталга бажыңның 2 квартиралыг бир бажыңны доозуп, ажыглалга кииргеннер. Мурнакчы бригада база бир чуртталга бажыңын удавас ажыглалга кииреринге белеткеп турар.

Бистиң корр.

ТҮҢНЕЛДЕРИВИС ЭКИ БОЛУР

Хой малдан эгелээнивистен бээр сес чыл чедип тур. Бо үениң дургузунда төрээн совхозувуска эвээш эвес хураганнарны өстүрүп берген бис. Даанган ажылывыска мергежип, чыл санында-ла көргүзүглеривисти улам бедидип келдивис.

Ниитиниң малының баш санын өстүрер, малдан алыр продукцияны көвүдедир дээш малчыннар ортузунда калбарган социалистиг чарышка киржип, чылдың-на багай эвес түңнелдерни чедип ап келген бис.

Бо чылдың кыжынга эки белеткендивис. Ам малдап орарывыс төрүүр 357 хоюувустуң чартык кезии хураганнапкан, чаш мал бүрүн камгалап алдынган.

СЭКП ТК-ның ноябрь (1982 чыл) Пленумунга тургустунган кол айтырыгларның бирээзи—сагылга-чурум дугайында айтырыгны бистиң өг-бүле изин-биле деткиип, харысалганы улам бедидерин хүлээнмишаан, хойлап-на хураган камгалап алыр хүлээлгевисти күүседип, хойжулар ортузунда чарышка эки түңнелдерни чедип алыр бис.

Н. ЧАМЗЫН,
«Хадын» совхозтуң хойжузу.

ХЕМЧЕГЛЕР АЖЫЛДАП КЫЛДЫНГАН

Удуртукчу-биле интервью

Бай-Хаактың хлеб заводу эрткен чылды кончуг кудуу көргүзүглерлиг доозкан. Бо чылдың январьда ол завод продукция сайгарарының планын база-ла күүсетпээн. Аъш-чем үлетпүрүнүң министри С. Д. Кызыл-оолдан бо айтырыг талазы-биле тайылбыр бээрин бистиң корреспондентивис дилээн.

— Бай-Хаактың хлеб заводу эрткен чылын, шынап-ла, кончуг деңдески эвес, саңдаргай ажылдап келген. Ынчангаш продукция бүдүрериниң болгаш сайгарарының планын чүгле 88,2 хуу күүсеткен. Оон кол чылдагааннары болза ажылчыннарының үнер-кирер чорууну хөйү, күш-ажылдың сагылга-чурумунуң, ажылды организастааның кудуу деңнели, дериг-херекселдерни болур-чогуур-биле ажыглавааны болур.

Оон ангыда бистиң адырның бүдүрүлгелериниң эрткен чылын пландарын Ак-Довурактың хлеб заводу күүсетпээн.

Бо чылдың январь айның түңнели-биле алыр болза, Бай-Хаактың хлеб заводу продукция бүдүрериниң планын күүсеткен, а сайгарылга планын элээн чедирбээн. Чүге ындыгыл дээрге, хлеб заводу-биле херелекчилер аразында бүдүрүлге харылзаалаларының байдалындап ынчап барган. «Тиилелге» совхозтуң ажылчын кооперациязы алган продукциязы дээш ай төнчүзүнде санашпаан турган.

Ол заводтуң ажылын экижидер талазы-биле организастыг болгаш материал-техниктиг хемчеглерни ап чорудары көрдүнген. Күш-ажыл чурумун, ону организастаарын экижидер талазы-биле ажылдар боттанып турар.

Туранның хлеб заводу январь айның планын күүсетпээн. Ону организас-техниктиг чылдагааннар-биле тайылбырлаар апаар. Бии-Хем районну ол заводтуң долу күчүзү-биле бүдүрер продукциязын чедир сайгара албас болгаш эвээш чагыгны киирип турар. Ынчангаш завод хлебти артыкка бүдүрбес дээш чагыг-биле кызыгаарлаттынып турар.

Чадааның хлеб заводу база эрткен айда кудуу деңнелдиг ажылдаан. Бүдүрүлгениң деңдески ажылдаарын хандырар, сагылга-чурумну быжыглаар дээш оон дирекциязы боттуг хемчеглерни алыр ужурлуг.

БАШТАЙГЫ АЙДАН-НА БЕДИК ТЕМП ДЭЭШ

Үлетпүр допчулалы

Республиканың үлетпүрү январь айның күрүне планын кол-кол көргүзүглер талазы-биле күүсеткен. Ол болза күш-ажылдың сагылга-чурумун күштелдиргениниң, бүдүрүлгени организастаарын экижидиринин түңнели деп болур.

Ажыл-агый чорудулгазын нормативтиг арыг продукцияны бүдүргениң барымдаалап үнелээринче шилчиткен бүдүрүлгелер айның планын 103 хуу күүсеткен. «Тудуг кезектери» комбинат, Кызылдың, Бай-Хаактың мяш ажыл-агыйлары, мебель фабриказы нормативтиг арыг продукция бүдүрериниң планын элээн ажыр күүсеткен.

Продукция сайгарарының январьда планын республиканың үлетпүрү ниитизи-биле 101,3 хуу күүсеткен болгаш пландан ажыр 125 муң рубльдиң продукциязын сайгарган. 58 бүдүрүлге сайгарылга планын чедир болгаш ажыр күүседип, 156 муң рубльдиң продукциязын пландан ажыр сайгарган.

Январь айда пландан ажыр 5 муң тонна хөмүр-дашты, 15 муң тууйбуну, 361 тонна сорттуг даг-дугун, 400 эжеш хөм идикти, 5 тонна мал саржаан, 162 тонна чалаң сүт продукциязын, 57 тонна далганны, 1 тонна кондитер кылыгларын, муң дал ээртпес суксуннарны бүдүрген.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планы 3,7 хуу ажыр күүсеттинген.

Үлетпүрге бүдүрүүшкүн планы январьда ниитизи-биле күүсеттинген-даа болза, чамдык бүдүрүлгелер оон күүселдезин чедип ап шыдаваан. Продукция бүдүрериниң планын 13 бүдүрүлге черлери күүсетпээн, оон иштинде 7-зи нормативтиг арыг продукция планын, 6-зы сайгарылга планын күүсетпээн. Олар 60 муң рубльдиң продукциязын чедир бербээн. Ооң-биле кады эрткен чылдың деңнелинден продукция бүдүрери 1 хуу эвээжээн, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 1,2 хуу кудулаан. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планын 16 бүдүрүлге күүсетпээн, а 25 коллектив ону эрткен чылдың январьының деңнелинден кудулаткан.

Эрткен айда 2 тонна шойну, 44 тонна чугайны, муң эжеш кидис идикти, 23,4 муң рубльге культура-амыдырал барааннарын, 60 тонна эътти планга чедир бербээн. Хожудап турар бүдүрүлгелерниң санынга «Шагонартяжстрой» трестиң үлетпүр-бүдүрүлгелер комбинады, Кызылдың сүт заводу, Чадааның хлеб заводу, Шуурмактың мяш пунктузу, Туранның райүлетпүр комбинады хамааржыр. Чадааның хөмүр-даш разрези, Кызылдың хлеб заводу, Шагаан-Арыгның болгаш Сарыг-Септиң райүлетпүр комбинаттары, Самагалдайның сельхозтехника каттыжыышкыны дээп чижектиг бүдүрүлгелер продукция бүдүрериниң планын кижи санын артыкка тудуп турарының ачызында күүседип шыдаан.

Бараанныг продукцияның бот-үнезин чиигедириниң планын күүсеттинмээн, 992 муң рубльге артык чарыгдалдар болдунган.

Техника-экономиктиг кол көргүзүглерниң күүселдезин кадрларның доктаамал чорууундан болгаш оларның мергежилинден, күш-ажылдың сагылга-чурумунуң байдалдарындан, ажыл шагын чеч ажыглаарындан улуг хамаарылгалыг. Чижээ, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге шаптыктап турар чүүлдерниң бирээзи болза, ажылчыннарның ажылдан үнер-кирер чоруу болур. 1982 чылда 20 бүдүрүлгеге үнер-кирериниң коэффициентизи 50 хуу. ажылдап турганнарның чартындан хөй кезии солушкан бооп турары ол. Ажылдан үнер чоруктар Бай-Хаактың хлеб заводунда, эът-сөөк далганының заводунда, Кызылдың эът комбинадында, Кызылдың база Кызыл-Мажалыктың тууйбу заводтарында, алгы заводунда хевчок улуг бооп турар. Ажыл шагын, хүнүн чылдагааң чокка үзер чоруктар бүдүрүлгелерге улуг хораны чедирип турар. Бо талазы-биле Кызыл-Мажалыктың эът комбинадында, Чадааның, Ак-Довурактың, Бай-Хаактың, Туранның хлеб заводтарында, Шуурмактың мяш пунктузунда, Туранның болгаш Сарыг-Септиң райүлетпүр комбинаттарында байдал дүвүренчиг бооп артышаан. Дыка хөй бүдүрүлгелерде сагылга-чурум үрекчилери-биле кижизидилге ажылы ам-даа чогуур деңнелинге четпес бооп турар. Администрацияның чөпшээрели-биле шелээ бээр чорукту база шыңгыы эде көөрү чогуур. Бүдүрүлгеге анаа турар чоруктардан, чөпшээрел-биле келбейн баарындан база прогулдардан ажыл шагының чидириин 1982 чылда ооң мурнунда чылда деңнелден ашкааны канчап-даа таарышпас. Ажыл шагының чидириин Элегес-Аксының хана материалдар заводунда, Шуурмактың мяш пунктузунда, Кызыл-Мажалыктың тууйбу заводунда, Ак-Довурактың, Бай-Хаактың хлеб заводтарында, Кызыл-Мажалыктың эът комбинадында аажок улуг.

Республиканың үлетпүрү ажыл шагының чидириин хараазы-биле чыл бүрүде хөй хемчээлдиг продукцияны чедир бербейн келген, 1982 чылда ол хемчээл 3 миллион рубль түң-биле санаттынар. Ажыл шагының чидириин болдурбазының күсели-биле күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 2,4 хуу өстүрүп болур.

Моон ап көөрге, республиканың бүдүрүлгелеринде ажыглаттынмаан курлавырлар, чедир кылбайн турар организастыг хемчеглер хөй. Ол бүгүнү эдип алгаш, ниитилел бүдүрүүшкүнүнүң ажыктыын бедидип болурунуң аргалары бар.

Допчулааны республиканың Статистика эргелелиниң ажылдакчылары кылган.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

ПРОГРАММА БОТТАНЫЫШКЫНДА

СОФИЯ. Технологтуг чорудулганы башкарарының автоматчыткан системазы Болгарияның химия үлетпүрүнде бир-ле дугаарында Враца хоорайның химия комбинадында ажыглалда кирген. Машиналарның бүдүрүкчүлүүн ол система каш катап бедиткен болгаш энергия база газ чарыгдалын дыка кызырган.

Бүдүрүлгениң автоматчыдарының национал программазынга дүүштүр Враца комбинадынга башкарылганың автоматчыткан системазын нептереткен. Чамдык бүдүрүлгелерде дыка хөй технологтуг чорудулгаларны комплекстиг автоматчыдарынче шилчиишкин база эгелээн.

Сески беш чыл планнарының чылдарында башкарылганың автоматтыг системаларын чурттуң машина тудуушкунунуң 75 заводтарынга нептередир. Оперативтиг башкарылыышкын-биле, продукцияның бот-үнезин болгаш ажылчын күжүн учётка алыры база планнаары-биле холбаалыг дыка хөй айтырыгларны шиитпирлээринге ол системалар дузалаар. Заводтуң иштинге транспортту автоматчыдарынче болгаш механизастаарынче онаа кичээнгейни салып турар. Автоматиканы нептередири адырга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн ийи-үш катап бедидер. Хол-биле кылыр ажылдардан 170 муң чыгам кижини хостап алыр арганы бээр.

ЭКИЖИП ОРАР КУРОРТ

ПРАГА. Карлови-Вари хоорайның кадыкшылга черлеринге бо чылын барык 80 муң кижи дыштаныр. Бүгү делегейде сураглыг бо курорт бо чылын 625 чылын демдеглээр. Бо юбилейни Карлови-Вари бодунуң курорт баазазын чаартырының изиг түлүк үезинде уткуп турар. Хоорайның архитектура талазы-биле кол көрүш-шинчилиг чери — Чехословак-совет найыралдың колоннадазын чаартып турар. «Империал» дээр эң улуг санаторийни эде тудуп, ам чаа бассейнниң болгаш кинозалдың корпузун аңаа улаштыр кыла берген. Черниң адаанда база чугула ажылдар чоруп турар. Хоорайның санаторийлеринче эмнелге сугларын чайгап үндүрер скважиналар системазын чаарты дерип берген.

Карлови-Вари курорттарынга сөөлгү үеде санаторий эмнээшкининиң ажыктыын бедидеринге дыка улуг чедиишкиннер чедип алдынган.

КАМНАЛГАНЫҢ ХУУДА СЧЕТТАРЫ

УЛАН-БАТОР. Камналганың хуу счёттарын Улан-Баторнуң пөс-таавы фабрикаларының ажылдакчылары ажыткан. Бүдүрүлге мурнакчыларының саналдап үндүргени ол чаа чүүл материалдыг курлавырларны камналгалыг ажыглаарының херээнге коллективтиң кежигүн бүрүзүнүң харыысалгазын бедидер.

Найысылалдың «Шынар дээрге-ле, камналга-дыр!» деп лозуң-биле ажылдап турар пөс-таавычыларының чедиишкиннери республикада калбак сураглыг. Эрткен чылын камналга талазы-биле боттарының хүлээлгелерин дыка ажыр күүсеткеш, бо беш чылда олар 600 ажыг муң тугрик түңге чиг-этти болгаш материалдарны камнап алырын планнап турарлар. Моол профэвилелдериниң Төп чөвүлели фабриканың дуржулгазын чугаалажып көргеш, ону улус ажыл-агыйының өске адырларынга нептерединче кыйгырган.

Социалистиг Моолдуң үлетпүр бүдүрүүшкүнүнүң дүрген өзүлдезиниң байдалдарында шыңгыы камналга чурумунуң ужур-дузазы чайгылыш чок өзүп орар. Ону сагыыры национал экономиканың чедиишкинниг хөгжүлдезиниң чугула негелделериниң бирээзи апарган. Материалдыг курлавырларны чеп ажыглаарының тодаргай программаларын амгы үеде республиканың дыка хөй бүдүрүлгелеринде ажылдап кылган.

КООПЕРАСТААШКЫННЫҢ ЧЕДИИШКИННЕРИ

ГАВАНА. Кубада кооператив шимчээшкини бодунуң бүгү төөгүзүнде эң бедик түңнелдерни 1982 чылда чедип алган. Үрмек чер ажылдыгларының аңы тура барымдаалаашкынын ёзугаар 130 ажыг муң гектар черни ниитилештирген, ол чорук кооперативтерниң ээлээн шөлдерин дыка улгаттырган.

Амгы үеде бүгү тараачын черлериниң 40 чедир хуузу көдээ ажыл-агый кооперативтерниң черлери апарган. Хамыктың мурнунда техниканы, агротехниктиг мурнакчы аргаларны, суггарылга-кургадылга дериг-херекселдерин ажыглаарын барымдаалап алырга, коллективтиг ажыл-агыйларның маргыш чок улуг күштерлиинге тараачыннар улам бүдүреп кел чыдарын парлалга демдеглеп турар. Бедик бүдүрүкчүлүг болгаш орулгалыг чорукту чедип алган, чер ажылдыгларының амыдыралының болгаш күш-ажылының байдалдарын дыка экижиткен хөй-хөй кооперативтерниң чедиишкиннери ол дугайын тодаргай херечилеп турар.

Күрүнениң талазындан бүгү талалыг деткимчени кооперативтер ап турар. Коллективтиг аныяк ажыл-агыйлар көдээ ажыл-агый техниказын болгаш чемишчидилгелерни хамыкты мурнай алыр. Ол бүгү чүүлдер дүжүттерниң өзеринге болгаш продукцияның бот-үнезин чиигедиринге чаагай салдарын чедирип турар.

(СЭТА).

ПУР-НУҢ УДУРЛАНЫЫШКЫНЫ

ВАРШАВА. (СЭТА). Германияның Федеративтиг Республиказының иштики херектер министри Ф. Циммерманның болгаш ГФР-ниң чазаанын өске-даа төлээлекчилериниң чугаалары-биле холбаштыр Польша Улус Республиканың Даштыкы херектер министерствозу ГФР-ниң Польшада элчинненге шыңгыы удурланыышкынны илергейлээн. Германияның Федеративтиг Республиказының болгаш социалистиг күрүнелерниң аразынга чарган ийи талалыг керээлерге бадыткаттынган Европада девискээр-политиктиг боттуг чүүлдерни Ф. Циммерман болгаш ГФР-ниң чазааның өске-даа төлээлекчилери боттарының чугааларынга чигзинип турар.

ПУР-нуң болгаш ГФР-ниң аразынга ат салдынган керээге шуут дүүшпес кылдыр ук чугааларда илергейлээн турушту Польшаның чазааның буруу шаап турарын ПУР-нуң Даштыкы херектер министерствозунуң удурланыышкынында айытканын ПАП агентство дыңнаткан. Ол керээ ийи күрүнелерниң аразында харылзааларның быжыг үндезини болуп турар. Одер болгаш Нейсе хемнерин таварааи Польшаның кызыгаарын үреп болбазын ГФР бадыткаап болгаш амгы-даа, келир-даа үеде кандыг-даа девискээр негелдезин кылбазын хүлээтген турган.

ГФР-ниң делегей эргези ужур-дузалыг эвес болгаш бозуп-лаа шыдавас иштики актыларынга үндезилээш, керээни чаңгыс талалап күш чок болдурар дээн кандыг-даа оралдажыышкыннарга Польша Улус Республиканың чазаа шыңгыы удурланып турар.

БОНН. (СЭТА). Германияның Социал-демократтыг партиязының негелдези-биле иштики херектер министри Ф. Циммерманны хостаар деп бодавайн турарын ГФР-ниң федералдыг канцлери Г. Коль «Нордвест-цайтунг» солунга интервьюзунга медеглээн.

ГФР-ниң болгаш социалистиг чурттарның аразынга чарган керээлерде бадыткаттынган Европада девискээр-политиктиг боттуг чүүлдерни чигзинген Циммерманның чугаазын федералдыг канцлерниң деткээни кылдыр Г. Кольдуң интервьюзунга медеглелин америк Ассошиэйтед пресс агентствонуң Боннда корреспондентизи санап көрген.

Бо чурукту Балтикада Гдынь портка тырттырган. Поляк докерлерниң чехословак металлды Вьетнамче чорудары-биле чүдүрүп турары.

ЦАФ—СЭТА-ның фотозу.

ЛИВАНДА БАЙДАЛ

БЕЙРУТ. (СЭТА). Сөөлгү хүннерде израиль танкылар, бронетранспортерлар болгаш чүък сөөртүр шериг машиналары Ливанның кызыгаарынче киргеш, Бекаа шынаазының уунче чоруп турганнар. Көрген кижилерниң чугаалап турары-биле алырга, эрткен дүн-хүн дургузунда дайынчы техниканың, боо-чепсектиң болгаш ок-чемзектиң 20 ажыг колонналарын агрессор олче октаан боон турар. Аар танкылар, боду чоруур үгер-боолар, бронетранспортерлар, миномет батареялары, реактивтиг октар салып үндүрер тургузуглар дайынчы туруштарда мөөңнеттинген. Ливанга тайбынны камгалаар сорулга-биле тургускан каттышкан араб шериг күштериниң составында кирип турар сирий шериглерге удур Бекаа шынаазынга калбартып чорудар дээн чаа агрессияга Израиль белеткенип турар.

Сөөлгү 24 шактың иштинде израиль шериглер сирий шериглерниң болгаш палестин отрядтарның туруштарын артиллерия болгаш миномет-биле боолаан.

Эжелеп алган девискээрниң чурттакчы чонунга удур өлүрүүшкүннерни болгаш шаажылаашкыннарны эжелекчилер күштелдирип турар. Эрткен хонуктарда Ливанның мурнуу талазында эң улуг хоорайлар болур Тирге болгаш Сайдага аглаашкыннарны, үжээшкиннерни болгаш тудуп хоругдаашкыннарны кылганнар. Ол районнарга интервентилерге удур элээн каш дайынчы үнүүшкүннер организастап турган патриоттарны тывары-биле квартал бүрүзүн чиңдип турганнар. Понедельникте дүне израиль солдаттар болгаш офицерлер сөөрткен машиналарны партизаннар боолаан, оон түңнелинде дөрт кижиниң өлүргеннер. «Ливан патриоттуг удурланыышкын фронтузунуң» командылалының медээзинде ол дугайын дыңнадып турар. Интервентилерниң Ливанда чидириин израиль чондап чажырарын Тель-Авив оралдажып, партизан шимчээшкининиң түңнелинде өлүрткен болгаш балыглаткан солдаттары биле офицерлериниң санын оранчок эвээжедип турар дээрзин медээде айтып турар. Бодунуң чуртунуң черин израиль эжелекчилерден арыглаваан шаанда, патриоттар демиселин соксатпас дээрзин агрессор билген турар ужурлуг дээрзин ол документиде айтып турар. Израиль эжелекчилериниң Мурнуу Ливанда тургусканы Ансар дээр хоругдал лагеринде хоругдаттырган муң-муң кижилер шыдажыр арга чок байдалдарга, эрлидээшкиннерге, дорамчылаашкыннарга болгаш каржы аажылаашкыннарга удурланыышкынның демдээ кылдыр аш чарлап турарлар. Аарыг кижилерге эмчи дузазын көргүскен турарын, лагерьде кижи шыдажыр арга чок байдалды экижидерин Ансарның хоругдаттырганнары негеп турарлар.

АКШ-тың төлээлекчилериниң киржип турары ливан-израиль чугаалажыышкыннарының база бир ээлчээ түңнел чок доозулганының дугайы Бейрутта чарлаттынган.

Бейрутче ыйыышкын кылыр америк-израиль албадаашкынга ону чагыртыр дээш Даглыг Ливанга чепсектиг меселдежиишкиннерни сагыштыг-биле күткүп турар Израильди ливан делегациязының баштыңы А. Фатталь буруудадып чугаалаан. Ливанның эжелеттирген районнарында тайбың чурттакчы чонга айыыл чок чорукту хандырган турарын Тель-Авивтен ол негээн.

Израиль эжелекчилерни чурттуң бүгү девискээринден бүрүнү-биле үндүрериниң, чурттуң национал тускай догуннаан чоруун, хамаарышпас болгаш девискээр талазы-биле бүрүн турар чоруун катап тургузарының чугулазын Ливанның төлээлекчилери ол чугаалажыышкыннарга база катап медеглээннер.

Израильден келген медээ ёзугаар алырга, Барыын Бейрутта Сабра болгаш Шатила деп палестин лагерьлерге массалыг өлүрүүшкүннүң болган байдалдарын истеп тодарадыр талазы-биле тургустунган тускай комиссия түңнел илеткелди белеткеп кылырын доосkан.

Палестин дескеннер лагеринге үүлгеттинген ханныг өлүрүүшкүннер дээш харыысалганы Израильдиң премьер-министри Бегин, камгалал министри Шарон болгаш өске-даа бедик дужаалдыг албан кижилери база дээди офицерлер хүлээр апаар дээрзин комиссияның түңнелдеринде айыткан.

ИРАН-ИРАК ФРОНТУДА

БАГДАД. (СЭТА). Ира
иран фронтунуң мурнуу участогунга чаа шавар халдаашкынны иран шериглер эгелээн болгаш кадыг-дошкун тулчуушкуннарны мында чорудуп турар. Дайзынның шавар халдаашкынын ирак шериглер ойтур шаппышаан, 7 муң хире иран солдаттарны чаңгыс-ла хүннүң дургузунда узуткаан деп, Ирактың кол шериг командылалының дыңнадыында айыткан. Иранның он-он танкыларын, чүък машиналарын база узуткаан деп, дыңнадыгда демдеглээн. Ирактың шериг самолёттары болгаш вертолёттары иран шериглерге согуушкуннарны таварыштырып турар.

Иран шериглер Ирактың Басра болгаш Мандали хоорайларын артиллерия-биле боолаан түңнелинде хөй бажыңнар үрелген, хамаатың чурттакчылар өлүртген болгаш балыглаткан деп, дыңнадыгда демдеглээн.

ЛОНДОН. (СЭТА). Тегеран радиозунуң дамчытканын ёзугаар даштыкы информация агентстволарының дыңнатканы болза: Ирак-биле дайын чорудулгаларының мурнуу участогунга иран шериглер шавар халдаашкынны калбартып турар. Ирактың девискээринде кызыгаарның элээн каш камгалал черлерин иран шериглер эжелеп алган. Иранның шавар халдаашкынга кирген күштери Ирактың бригада шериглерин буззэлээп болгаш узуткаан. стратегтиг Ат-шиб — Рашидия оруун ээлеңкен.

АЙЫЫЛДЫГ ПЛАННАР

ПАРИЖ. (СЭТА). Барыын Европаның чамдык чурттарынга ортумак ыраккшылдың чаа америк ракеталарын салгара тургузар дугайында НАТО-нуң айыылдыг планнарынга хамаарыштыр француз хөй-ниитичи ажылдакчы, халашкан адмирал А. Сангинетти сеткил дүвүрээнин илергейлеп турар.

Совет ракеталарның Европа күрүнелериниң кырында диргелип турар «айыылының» дугайында дээр чугааларның үндезин чогуунуң дугайында «Монд» солунда парлаттынган бодунуң чүүлүнде ол айыткан. Барыын чүкке «СС-20» деп адаттырган совет ракеталар тыптып келириниң мурнунда-ла, НАТО бодунуң эргезинге суг адаа-биле чоруур америк хемелерлиг турган, олар баштай «поларис», «посейдон», сөөлгү үеде «трайдент» дээр ракета системалары-биле эде чепсегленгеннер. Ол хемелерниң ап чоруп турары 400-480 эң чаа ядролуг октар саңдаа, шынап-даа талазы-биле «СС-20» дээр совет ракеталарның дайынчы октары-биле деңболуп турарлар. А оларның челир боолаар ыраккшылы совет ракеталарының тургустунган девискээрин ажып турар, олар белен узуткаттырбас болгаш күчүзү улуг.

15 чыл бурунгаар тургустунган ол системаның чепсектери Европага НАТО-нуң талазынга хевээр артып каар болза, «Першинг-2» болгаш чалгынныг ракеталарны Европага тургусканының херээ чүл деп, А. Сангинетти айтырыг салган.

«Першинг-2» болза баштайгы ядролуг согуушкуннуң чепсээ болуп турар деп, чүүлдүң автору демдеглээн.

ССРЭ-НИҢ САНАЛЫ

ВЕНА. (СЭТА). Совет тайбың ядролуг установкаларның кезиин — атомнуг электростанцияларны болгаш шинчилел реакторларын Атомнуг энергия талазы-биле делегей агентствозунуң контролюнга киирерinге белениниң дугайында КНО-нуң Кол Ассамблеязының чепсегленишкинни дүжүрер талазы-биле ийиги тускай сессиязынга Совет Эвилелиниң медеглелинге дүүштүр бо айтырыг талазы-биле ССРЭ-ниң болгаш МАГАТЭ-ниң аразынга чугаалажыышкыннарны бо чылдың май-июньда эгелээрин совет тала ук агентствонуң чиңгине директору Х. Бликсе саналдаан.

ШАЖЫН ТӨЛЭЭЛЕКЧИЛЕРИНИҢ КЫЙГЫРЫЫ

ОТТАВА. (СЭТА). Ядролуг чепсекти чедирер сорулгалыг америк чалгыннығ ракеталарның шенелделерин чурттуң девискээринге чорударын АКШ-ка чөпшээрээр дугайында чазактың шиитпиринге удурланыышкынның, чазаның парламентиниң депутаттарынга чорударынче Канаданың шажын-чүдүлге төлээлекчилери чүдүлгелиг хамаатыларны кыйгырган.

Ядролуг дайын чайлаш чок болур дээр политиканы буруу шаап турар бис деп, кыйгырыгда айыткан.

ДИПТЕРДЕН МЕДЭЭЛЕР

⊙ **БЕРЛИН.** Ийи миллион ажыг шак—Зуль округтуң пенсионерлериниң эки тура-биле тургускулаан 140 бригадаларының эрткен чылгы ажыл-чорудулгазының түңнели мындыг.

Ол бригадалар чыл дургузунда чурттаглга бажыңнарын, школаларны, эмнелгелерин, магазиннерин болгаш культура албан черлерин септеп кылганнар. Уруглар болгаш спорт шөлдериниң тудугларынга-даа оларны көрүп болур турган, хоорайларны болгаш суурларны-даа олар чаагайжыдып турганнар.

Зуль округтуң национал фронтузунуң организациялары пенсия назылыг хамаатыларны эки тураның септелге бригадаларынче хаара тудар, хоорайлар болгаш суурлар чаагайжыдылгазынга база чиг-эт артыышкыннарын чыырынга киириштирер талазы-биле ажылды бо чылын улам күштелдирер сорулгалыг.

⊙ **СТОКГОЛЬМ.** Делегей айтырыынга нейтралитетти сагыырынга Швецияның чүткүлдүүн чурттуң даштыкы херектер болгаш садыг министри Леннарт Будстрем бадыткаан.

Карлстад хоорайга чүве чугаалап тургаш, Швеция НАТО-нуң Барыын шериг блогунга кажан-даа кирбес дээрзин ол медеглээн. Оон-биле чергелештир Швецияның «Ниити рынокка» кирер күзел чогун айытпышаан, экономиктиг тускайлаң бөлүглежилгелерге чурттуң киржиринге министр удурланган.

Швед чазактың ядролуг чепсекке удур болуп турарын Л. Будстрем чугаалаан. Швеция келир үеде-даа ядролуг чепсектиг болурун күзевейн турар дээрзин ол демдеглээн.

⊙ **КАИР.** Агрессиг болгаш девискээр талазы-биле эжелекчи политиканы чорудуп турар Тель-Авивке шериг болгаш экономиктиг деткимче көргүзериндең Каттышкан Штаттар ойталаар бодавайн турар. Египет найысылалда аян-чорук кылып чоруп турар АКШ-тың сенадының даштыкы чурттарга дузаламчы талазы-биле адаккы комитединиң кежигүну А. Деконсини ол дугайын бадыткаан.

Журналистер мурнунга ол чүве чугаалап тургаш, 1984 чылда Израильге америк дузаламчыны кызырбазының дугайында медеглээн. Израильдиң шериг күчүзүн АКШ улгаттырган. ол девискээрге бодунуң тергиидекчи бодалдарын боттандырарынга орукту ажыдарынче чүтүүр апаар дээр бодалды илергейлээн.

⊙ **САН-ФРАНЦИСКО.** АКШ-тың Калифорния штатының хоругдал черлери сыңышпастаан. 26 муң кижи чыдар кылдыр көрдүнген кара-бажыңнарда амгы үеде 34 муң кижи бар, туттуруп хоругдаттырганнарның чаа-чаа бөлүктери хүннүң-не немежип кээп турар.

«Сан-Франциско кроникл» солуннуң медээзинден алырга, түр хемчег кылдыр штаттың эрге-чагырганлары кара-бажыңнарның херимнериниң иштинде «майгын хоорайжыгаштарда» херектеннерни чыттыргылаан.

⊙ **МЕХИКО.** Мексиканың «Дизель насиональ» дээр автомобиль бүдүрүлгезиниң болгаш «Рено Мехикана» дээр автомобиль эптээр заводтуң ажылчыннары забастовка чарлааннар. Забастовканың киржикчилери күш-ажылдың байдалдарын экижидерин, коллективтиг күш-ажыл дугуржулгазының бүгү айыткан чүүлдерин күүседирин негеп турарлар.

⊙ **ДЕЛИ.** Пакистанны Мурнуу болгаш Мурнуу-Чөөн Азияга Вашингтоннуң агрессиг стратегиязының чөленгиижи болдурар сорулга-биле, оон шериг күчүзүн улгаттырар талазы-биле АКШ-тың администрациязының боттандырып турар хемчеглери Индияда улуг дүвүрээшкинни болдурган. 1983—1984 саң-хөө чылында АКШ Исламабадка шериг дузаламчызының хемчээлин 50 миллион долларга немей улгаттырар деп турарын «Индиан экспресс» солун айтып турар. Чыл дургузунда Пакистанга 525 миллион долларны аңгылап бээри Ак бажыңның киирген бюджединде көрдүнген. 3,2 миллиард долларны доктааткан ийи таланың шериг-политиктиг дугуржулгазынга дүүштүр ол акшаландырыышкынны боттандырып турар деп, солун бижээн.

(СЭТА).

ПЕРУ ЖУРНАЛИСТЕРНИ КЫМ ӨЛҮРГЕНИЛ?

Бо айтырыгны амгы үеде Перунуң солуннарын дамчыштыр хайгааракчылар болгаш тайылбырлакчылар, политиктиг партияларның болгаш перу хөй-ниитиниң бүгү бөлүктериниң төлээлекчилери салып турарлар.

Айыыл болза январьның 26-да Перунуң төп кезээнде Аякучо департаментиниң 4200 метр бедик даглыг черде Учуракай деп суурга болган. Ол айыыл бүгү чуртту дүвүреткен. «Диарио де Марка», «Обсервадор», «Република» дээр төп солуннарның болгаш «Ойга» журналдың база «Ультимас нотисиас» дээр можу солунунуң сес корреспондентилерин аңаа араатаңзыг ёзу-биле хилинчектеп өлүрген. Ол корреспондентилер Перунуң ол эң-не ядыы болгаш чыдып калган районунда болуушкуннарны чырыдар дээш аңаа чеде бергеннер. Бир чыл ажыг үениң дургузунда ол чер «Сендеро луминосо» («Чырык орук») дээр кедергей чөөн үзелдиг өлүрүкчү организацияның хөделиишкининиң төвү болуп турган.

Ында көдээ общиналар болуп чурттап турар тараачыннарның эң-не чедимчес чоруу, тус чериниң эрге-чагыргаларының дерзии дарлалы—тус черниң хайгааракчыларының демдеглеп турарын ёзугаар алырга, өлүрүкчү чорукту тыптып келген чылдагааны ол болуп турар. Доңгуп-ле номчуур болгаш бижиир, эки амыдырап чурттаарынга кандыг-даа идегелин ышкынган кижилерни эң чөөн үзелдиг өлүрүкчү бөлүк бодунуң хүрээлеңинче эвилелдеп ап турар. Ол организацияның демиселиниң аргаларын болгаш хевирлерин Перунуң Коммунистиг партиязы, чурттуң өске-даа демократтыг организациялары чаңгыс эвес удаа буруу шаап турган.

Полиция болгаш өлүрүкчү чорук-биле демисел чорудар «синчис» дээр тускай отрядтар эрткен чылдың төнчүзүнде боттарының харык чогун билдингениниң соонда, ол районче шериг кезектерин октаан турган. Өлүрүкчүлер улам дерзиилениишкин-биле харыылааннар.

Перу хөй-ниитизи улуг кичээнгей-биле хайгаарап турганы ол деңн эвес сегиржиш алыышкынның изиг түлүк үезинде журналистерни өлүрген. Дыка хөй солуннарның арыннарында парлаттынган барымдааларның көргүзүп турары болза, суурларга кестүп келген өске кижи бүрүзүн туткаш, өлүреринче тус черниң чурттакчыларын шериг биле полиция ыдалап турган. Ычанмас болза «өлүрүкчүлерни чажырганы» дээш тараачыннар хемчег хүлээр ужурлуг деп, полиция медеглээн. Ол кыжаныг тараачыннарны хөделдирипкен. Бир суурнуң чурттакчылары өлүрүкчүлер-биле демиселче боттары кирип, 12 өске кижилерни шаажылап каапкан дугайын удатпаанда парлалга тускай дыңнаткан. Ол үүлгедигни «патриоттуг чорук», «кижилер ындыг болур ужурлуг» кылдыр көргүскен. Чепсек чок кижилерни боттарының суду-биле шаажылап каапкан общинаның үүлгедиин чүүлдүг деп санаан.

Бөлүк журналистер ылап-ла ол болуушкуннуң болган черинге барып, оон кандыг янзылыг болганын суурнуң чурттакчыларындан айтырып тургаш, тодарадыры-биле аңаа чеде бергеннер. Чыылган кижилерниң туразында ажылаашкынынга журналистер боттары таварышканнар. Журналистерде фотокамералардан, демдеглел дептерлериндең өске кандыг-даа чепсек чок турган. Кымнарыл олар, чүге келгеннерил дээр дугайында тайылбырлаашкыннар дуза болбаан. Шинчилел кезиишкин протоколунуң көргүзүп турары: өлүрериниң мурнунда оларны коргунчуу-биле эриндээп. Чыылган кижилер балдылар, бижектер, кержектер болгаш даштар-биле чепсегленген турганнар.

Журналистерни араатаңзыг ёзу-биле өлүрген чорук бүгү чуртка ханы килеңнээшкинни болдурган.

Эң хынамчалыг истелгени чорударын болгаш чүгле дорт буруулуг кижилерни эвес, харын-даа оон ыдалакчыларын шыңгыы кеземчеге киирерин чазактан хөй-нииити негээн.

Ол айыылдыг таварылганы «Обсервадорнуң» журнализи Эдуардо Гонсалес «Кем-херек үүлгедининден укталган үүлгедиг-дир» деп адаан. Чепсек чок кижилерни эң баштай өлүрген таварылганы эрге-чагырганларның буруудатпаанынче, оон туржук ук үүлгедигни мактап турганынче номчукчуларның кичээнгейин ол угландырган. Ол мактаашкын чыылган кижилерни ийиги кем-херекти үүлгедеринче ылап-ла ыдалаан.

Чурттуң иштики херектер министри Ринкон Фернандо Басону болгаш Аякучо департаментиниң чепсектиг күштериниң командылакчызы генерал Ноэль Моралийни Перуга парлалгазы шыңгыы шүгүмчүлелге таварыштырып, оларны ук кем-херектиң мораль талазы-биле киржикчилери деп адааннар.

Чыгаашкынның болгаш «синчистиң» кыжаңы-биле тараачыннарны боттарының акыларын, дуңмаларын өлүреринче албадап турарын бүгүде билип турар дээрзин Перунуң Коммунистиг партиязының Чиңгине секретары Хорхе дель Прадо медеглээн.

— Перунуң ат-алдарынга бужар чидириглиг таварыштырган, — деп чурттуң экономика болгаш саң министри турган Хавьер Сильва Руэта чугаалаан. Бүгү делегейниң мурнунга Перу черликтер чурту кылдыр көстүп турардыр. Ол чүл дээрге экономика болгаш социал чаартылгалар талазы-биле амгы политиканы дүргени-биле солууру чугула дээни ол-дур. Кижиге оон тегентиг чоруун эгидери чугула деп, ол чугаалаан.

С. КАРАВАЕВ,
ПМА-ның корр.
Лима.

«Фашизм турбас ужурлуг!», «Дайын кажан-даа болбазын!», «Ядролуг ракеталар турбазын!» деп лозуңнарлыг массалыг чыскаалдар болгаш митингилер Германияның Федеративтиг Республиказының хөй хоорайларынга болган. Ол чыскаалдар, митингилер дайынга болгаш дайын белеткелдеринге удур угланган.

Неонацизмни кыңчыытырбас, ГФР-ниң девискээринге НАТО-нуң дайын белеткелдеринге удур демисежир, ортумак ыраккшылдың америк чаа ракета-ядролуг чепсээн чурттуң девискээринге тургузарын болдурбас дээн шиитпирлиниң дугайында чыскаалдарның база митингилерниң киржикчилери медеглээн.

ЧУРУКТА: Висбаденге болган чыскаал үезинде.

АП—СЭТА-ның телефотозу.

Театр амыдыралындан

МОСКВА. ССР Эвилелиниң Күрүнениң академиктиг Улуг театрының артистери бурунгу аялгалар ансамблин тургускан. Оон программазында Фаштың, Бахтың, Бомартьениң, Вивальдиниң, Бортнянскийниң Березовскийниң ховар дыңналып чораан аялгалары кирген. Ук коллективти концертмейстер Р. Володарский удурткан.

Артистер белеткелди ажыл шагындан дашкаар чорудуп турарлар. Сөөлгү үеде Улуг театрның оркестринге дыка солун камерлиг ансамбльдер тургустунуп, күүседикчилерниң чогаадыкчы сайзыралынга идигни берип келген. Ол дээрге, скрипкажылар, виолончелистер, оркестр солистериниң, камерлиг оркестрниң, үрер хөгжүм ансамбльдери болгаш өске-даа коллективтер-дир. Хөгжүмчүлерниң кайгамчык солун номерлерни болгаш программаларны тургузар дээш чүткүлүн оларның ажыл-чорудулгазы бадыткап турар. Улуг театрның бурунгу хөгжүм ансамблиниң коллективи база ындыг сорулганы салган.

ЧУРУКТА: ансамбльдиң артистери (солагай талазындан): А. Ю. Поплавский (флейта), А. Н. Соловьев (фагот), Г. П. Керенцев (гобой), В. А. Власов (клавесин), А. Н. Саблин (контрабас), А. М. Есипов (виолончель), Е. Ю. Ожогин (альт), А. П. Киров (скрипка), Р. И. Володарский (скрипка).

А. КОНЬКОВТУҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

ЕРЕВАН. Арменияның опера болгаш балеттиң А. Спендиаров аттыг күрүнениң академиктиг Ленин орденниг театрының тургустунганындан бээр бежен чыл болган.

Бо үениң дургузунда ол республиканың эң улуг культура төптериниң бирээзи апарган. Национал операның репертуары аңаа тургустунган болгаш дыка хөй ыраажыларны, хөгжүмчүлерни, танцычыларны театр өстүрген, орус болгаш барыын европа операзының база балеттиң классиказын чоңга таныштырган. Театр Москваже, Ленинградче, Кавказ ындында республикаларның найысылалдарынче гастрольдап чоргулаан.

Ереванның опера болгаш балет театрының сценазынга эвилелдешкен республикаларның, Болгарияның, Румынияның, Чехословакияның болгаш өске-даа социалистиг чурттарның сураглыг солистери оюн көргүскүлээн.

ЧУРУКТА: чехословак балет артизи Мирослава Пешикова биле Ереванның опера болгаш балет театрының солизи Рафаел Авникянның көрүкчүлерниң байыр чедиришкининге харыылап турары.

А. БАДАЛЯННЫҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

ОН СЕС ХАРЛЫГ ХЕВЭЭР АРТКАН

Зоя Космодемьянская бо чылын 60 харлаар. Москва чоогунда Петрищево суурда музейниң ажылдакчылары маадыр кыстың ол юбилейинге белеткелин эгелей бергеннер. Коргуш чок кыстың эрес-дидим чоруунуң дугайында кежүп чоруур делгелгелер, музейниң чаартынган экспонаттары таныштырар.

— Чаа чүүлдерни амдан эгелеп сонуургап болур— деп, Петрищевода мемориалдың директору В. Мулин чугаалаар. — Зояның шериг албаны эртирип турганы дайынчы кезээнге тураскааткан бөлүк материалдарны чоокта чаа кылган бис. Оон дайынчы эштеринге К. Заслонов, В. Волошина, Е. Колесова, К. Милорадова болгаш өске-даа хөй-хөй совет патриоттар хамаар-жыр. Олар дайзынның тынынга эвээш эвес маадырлыг чоруктарны кылганнар.

Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында болган, ынчалза-даа шоолуг билдинмес таварылганың дугайы «Өжээн негекчилериниң экипажы» деп бөлүкте көргүстүнген. Ында Зояның школачы өнүүктериниң дугайында материалдарны чыгган, эжиниң өлүртүп каанын билип кааш, олар кыстың өлүмү дээш дайзындан өжээн негээрин даңгыраглаан чүве-дир. Чамдык оолдар Александр Космодемьянский-биле кады Ульяновскиниң куяк танк училищезинче өөренип киргеннер.

Олар аныяк турганнар. Сашаның хары он чеди безин четпээн. А Володя Юрьев чүгле он беш харлыг турган. Олар дээрге дайзынның чалынга алыскан оолдар-дыр. Олар ёзулуг маадырлар дег дайылдажып, өлүп турганнар. Кенигсберг чоогунга болган тулчуушкунга А. Космодемьянский маадырлыы-биле өлүрткен. Чөөн Пруссияга лейтенант В. Юрьев амы-тынын оскунган. Танк командири Ю. Браудо бодунуң танкызынга өрттенип калган. Ол төөгүлүг «экипажтан» чүгле В. Титов дириг арткан. Бодунуң дайынчы эштериниң дугайында чугаалап турар документилерни, фото-чуруктарны ол музейге дамчыдып берген.

Музейниң ажылдакчылары Зояның маадырлыг чоруунуң дугайында документилерни хейну чыып турарлар. Совет аныяктарны оон үлегер-чижээнге кижизидеринге ол чугула ужур-дузалыг.

Эрес-дидим партизан кыска тураскааткан демдектер болгаш медальдар музейде хөй. Оон амыдыралының болгаш маадырлыг чоруунуң дугайында ССРЭ-ниң улустарының янзы-бүрү дылдарында бижиттинген чогаалдар база арбын.

Комсомолчулар болгаш пионерлер Петрищевога Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилери-биле ужуражып турарлар. Оолдар болгаш кыстарга комсомол билеттерин аңаа тыпсып турар. Ие-Төрээн чуртка даңгыраан аныяк дайынчылар аңаа берип турарлар.

Петрищевонуң мемориалдыг комплекизин эде кылган соонда аныяктарны шериг-патриоттуг кижизидилгеже хаара тударынга улам улуг аргалар тургустунар.

Төлевилел ёзугаар маадыр кыстың өлүрткен черинге шөл кылыр, оон дал ортузунга Зояның хүлерден кылган хөрек тураскаалын тургузар. Суурга оон-даа аңгы тураскаалдыг черлерни кылыр. Аңаа гостиницаны тудары, девискээрни улам чаагайжыдары көрдүнген. Мемориалды кылырынга студентилерниң тудугжу отрядтары киржир.

Бистиң аравыста Зоя Космодемьянская чок. Ынчалза-даа ол биеэги хевээр-ле дайынчы туружунда. Оон хары он сес болуп хевээр арткан.

(СЭТА-ның корр.).
Петрищево,
Москва область.

Эртем болгаш техника

КАРДИОЛОГИЯ ТӨВҮ

МОСКВА. ССРЭ-ниң Медицина эртемнериниң академиязының Бүгү-эвилелдиң кардиология эртем төвүнүң аспирантуразынга болгаш ординатуразынга чылдың-на бүгү эвилелдешкен республикалардан бедик мергежилдиг 200 хире специалист-кардиологтарны белеткеп турар. Төп ССРЭ-ниң кардиология албаның удуртуп, республикаларда кардиология эртем-шинчилелиниң 13 институттарының болгаш филиалдарының эртем шинчилелдерин башкарып турар. Мында чүрек-дамыр аарыгларын эмнээр болгаш оларны баш бурунгаар болдурбас дээш делегейниң 26 чурттарының эртемденнери-биле сырый харылзаалыг ажылдап турар.

Найысылалдың Кунцевск районда Бүгү-эвилелдиң кардиология эртем төвүнүң чаа бажыңнарын туткан. Кардиологияның эртем төвү—ол талазы-биле чугула айтырыгларны шиитпирлээр клиника-профилактиктиг, шенелде-теоретиктиг ховар комплекс болур. Бүгү-эвилелдиң кардиология эртем төвүнүң эртемденнери болгаш эмчилери улуг шинчилелдерни хөгжүдерин хандырып, чүрек болгаш дамыр аарыгларын шинчилериниң база эмнээриниң аргаларын тып турар. Аарыг улус маңаа Совет Эвилелиниң бүгү булуңнарындан кээп турар.

(СЭТА).

Бистиң суурнуң клуву

ЫРЖЫМ АПАРГАН

БИСТИН суурувустуң турар чери таарымчалыг. Ылаңгыя кышкы үеде Ийниң дожу боду-ла чайындылааш, кылымал каток-биле дөмей чыдар. Хаак, коньки маргылдаалары безин бо-ла болгулаар, дошта улус хайныккан турар турду. Ам бисте ындыг эвес, ыржым-на чүве! Ийниң шөлүн ам ак хар базып алган, кандыг-даа ис чок чыдар.

Моон мурнунда чылдарда Ий ортумак школазының өөреникчилери шөлге бо-ла хаактап маңнашкан, маргылдаа эрттирген турарын кым-даа билир. Ам ындыг эвес. Хаак, коньки ойнап турган уругларны, аныяк-өскенни кижи көрбес. Мен маңаа хостуг үе-шакты аныяктарның канчаар организастап турарын бижикседим. Культура бажыңында чүгле кино болуп турар. Кандыг-бир солун кежээлер, номчулга конференциялары, хоочуннар болгаш мурнакчылар-биле ужуражылгалар эртип турганын кижи көрбестээн. Оюн-концерт көргүзүглери канчап барганыл? Моон мурнунда ындыг эвес, харын кудумчулар концертилдаа болгулаар-ла турду. Чаа чыл үнгенден бээр мырыңай культура ажылының оду өшкен.

Аныяктарны дем-биле организастап тургаш, ажылды солун кылдыр чүге тургузуп болбазыл? Клуб чөвүлели, комсомол комитеди, партия, совет органнарның удуртулгазы-биле демниг хөделир болза, шак мындыг даамчыргай байдалдан уштунуп болур арга бар. Харын-на шак ындыг ыржым байдалдың уржуундан чамдык аныяк-өскен хостуг шагын арага-дары ижеринге чарыгдап, оон кедерезе, алгыш-кырыш үндүрүп, кем-херек-даа үүлгеди бергилээр. Ий суур ыржым булуң болбайн, хөйге хоглуг оюн-тоглааның төвү болган турары чугула. Ону чедип алыры чүгле ийжилерниң боттарының инициативазындан хамаар-жыр.

Д. АЙР-САНАА.
Тожу район.

БОТ-БОТТАРЫНЧЕ ЧУГЖУР

СУУРУВУС хүн келген тудум сайзырап, чаа, чараш, бажыңнар немежип турарын көргеш, кижи өөрүүр. Суурувусту артында-ла Чаа Чаа-Хөл дээр болгай. Амыдырал, ажыл-иш хайныккан бо суурнуң көдээ Культура бажыңы черле хөңүгүн ажылдап шыдавайн турары-ла хомуданчыг. Директор биле уран чүүл удуртукчузу удаа-дарыы үш катап солушкан. Мынчап кээрге нийти ажыл-херек саңдаравайн канчаар. А культура одаанга солун кежээлерден, оюн-тоглаа-даа болбас.

Харын М. Донгак биле С. Шыырап олар ажылдап киргеннеринден бээр, ажылывыс чоорту эттинип, дыштаныылга кежээлерни удаа-дарыы эрттирип, танцы, концерттерни чорудуп турар-дыр. Ынчалза-даа чамдык улустуң бот-идепкейи кошкак, олутпайы кедергей. Оон ужурундан ажыл шуудавайн турар.

Мен бодаарымга оон бис чылдагааны клубту ол-бо организация харыылаар деп, ыдыраа кожу ышкаш, бот-боттарының кырынче чууй кагжып турарында. Шак ындыг байдал клуб ажылдакчыларынга багай салдар чедирип, ажылдаарынга шаптыктап турар. Культура бажыңының бүгү талалыг хандырылгазын харыылап турар организациялар бир демниг ажылдап, дузалажыр болза, ажыл черле экижип болгу дег.

Чаа-Хөл көдээ Соведи, райкүускомнуң культура килдизи, «Найырал» совхозтуң болгаш № 2 КМК-ның удуртукчуларының бөгтүт дуза чедирбейн турарындан, нийти ажыл-херек экиживейн турар.

Культура одагларының ажылын экижидеринге тус черлерде хөй-нийти организациялары, ылаңгыя партком, көдээ Совет, комсомол комитеди, хереэженнер чөвүлели ышкаш черлерниң дуза-деткимчези кончуг улуг болуру чугаажок. Тоомча чок хөөннен уштунуп, ажылды экижидер үе келбээн бе?

С. МОНГУШ.
Улуг-Хем район.

АГААР

Бөгүн республикага шокар булуттаар, чагбас. Соңгу-барыын чүктен хаттың дүргени 2—7 метр.

Агаарның температуразы дүне 28—33 градус, хүндүс 19—24 градус, чамдык черлерге 9—14 градус соок.

Кызылга бичии булуттаар, чагбас, хаттың дүргени секундада 2—7 метр чедер.

Агаарның температуразы дүне 29—31 градус, хүндүс 19—21 градус соок.

телевидение

ФЕВРАЛЬ 11-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 8.55 — «Саушкин чурттап чораан». Мультфильм. 3-кү сериязы. 9.15 — «Поезд Чөөн чүкче чорупкан». Уран-чечен фильм. 10.40 — Арменияның телевидение болгаш радиозунуң камерлиг хорунуң концерти. Еревандан дамчыдылга. 11.10 — «Терең суг». Документалдыг фильм. (Алма-Ата). 11.30 — Медээлер. 11.35 — 14.15 — Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.30 — «80 чылдарның коммунистери». Документалдыг телефильмнер. 15.30 — Р. Шуман. «Үш романс». ССРЭ-ниң улустуң артизи Д. Шафранның (виолончель) күүселдези. 15.45 — «Орус чугаа». 16.15 — «Кылып билир кылдыр өөрен». Школачыларга дамчыдылга. 17.00 — 17.15 — Чапсар. 17.15— «Полад Бюль-Бюль оглының ырлары». Фильм-концерт. 17.45 — ДОСААФ дугайында документалдыг фильмнер. 18.15 — «Ходжа Насреддин», «Канчаар алгырар болдуң, ынчаар дыңналыр». Мультфильмнер. 18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — «Бистиң уругларывыс». Киночурумал. 19.05 — «Ленин-биле сүмелешпишаан». Документалдыг фильм. 19.05 — Делегейниң улустарының чогаадылгазының «Челээш» деп телефестивалының ажыдыышкынынга тураскааткан концерт. ССРЭ-ниң улустуң танцызының Күрүнениң академиктиг ансамблиниң күүселдези. 21.00 — «Үе». 21.35 — «Покровтуң хаалгалары». 1-ги сериязы. Уран-чечен телефильм. 22.35 — Бөгүн делегейде. 22.45 — 00.00 — «Покровтуң хаалгалары» деп телефильмниң 2-ги сериязы.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — Англи дыл. 12.35 — Төөгү. 7-ги класс. Степан Разинниң удуртулгазы-биле тараачыннар дайыны. 13.05 — ПТУ сургуулдарынга. Эстетиктиг кижизидилге. 13.35 — География. 8-ки класс. Уралдың девискээри. 14.05 — К. Паустовскийни номчувушаан. 15.00 — «Ада-чурттуң Улуг дайыны». 19-ку фильм — «Дайынның сөөлгү тулчуушкуннары». 15.50 — Медээлер. 16.00 — 18.00 —Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

18.00 — Телемедээлер. 18.15 — «Челээш». 18.45 — Мультфильм. 18.55 — «Аян төвү». Информация - публицистикалыг программа. 19.25 — Чарлалдар. 19.30 — «Чоннуң уран чүүлү». Дамчыдылга.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!» «Эм сыкыртырындан коргар бегемот дугайында». 20.15 — Документалдыг телефильм. 20.30—«БАМ-ны тудуп тур бис». 21.00 — «Үе». 21.35 — 23.00 — «Арга иштиниң кады». Фильм-балет.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

ФЕВРАЛЬ 11-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Амаай инспектор»** 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (узаткан), 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Резидентиниң частырыы»** (2 сериялыг) 9.30, 14.50, 17.30, **«Резидентиниң салымы»** (2 сериялыг) 20.10, **«Эрги аялгаларда»** 12.10 шактарда.

«ВОСТОК»: **«По-хо-хо»** 14.30, **«Өршээп кор, Аруна»** (2 сериялыг индий кино) 16.30, 19.30 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: **«Мээң ашаам болуп көрүңер»** 18.30, 20.00 шактарда.

ОСТАНКИНО СУУРГАЗЫ

Останкино телесуурганың бажында алдын сылдыстыг кызыл тукту чылда ийи катап солуп турар. Ону Москваның Пётр Алексеев аттыг фабриказынга нейтроннуг удазындан бүдүрүп кылган болгаш Владимирниң дааранычылары даараан.

Суурганың баштайгы бедии каң хоорза антенна-биле катай 533 метр. Деңзизи — 55 муң тонна, иштинде шөлүнүң хемчээли 70 муң кубометр. Иштинде өрү, куду шимчээр чеди лифтилиг, оларның дөртү эң дүрген шимчээр, 337 метр бедикке чедир 58 секунда дургузунда көдүрлүр.

Суурга 8 балл чедир чер шимчээшкининде болгаш 15 балл күштүг хатка үрелбес. Ындыг күштүг шуурган үезинде суурганың үстүкү кезииниң чайгылыышкыны 10 метр чедип турар.

Төлевилекчилер суурганы 300 чыл туруп шыдаар деп санаан. Ооң унун дургаар бетон ханалап шөйген 150 каң канаттар ону тудуп турар болгаш бетонну гранитке дамейлештир быжыктырган.

Эрткен 15 чыл дургузунда Останкино суургазынга эвээш эвес өскерилгелер болгулаан. Антеннаны узатканындан ол чеди метр бедий берген. Ам ооң нийти бедии 540 метр 74 см. Делегейде аңаа деңнежир бедик суурга чок.

КОЖАЛАРЫВЫСКА ЧОРААШ...

АЖЫЛДАП, өөренип турар кыстарывыска болгаш шериг албанында оглувуска ужуражыр дээш өг ишти-биле кады аалдап аъттаныштывыс.

Улан-Удэде культура институдунга арай орайтады келдивис. Орус, моол, якут, бурят, тыва болгаш өске-даа нацияларның оолдар, кыстары ында өөренип, чурттап турар.

— Чечейниң ада-иези келген — деп, бистиң сураавыс дыңнааш, оолдар, уруглар өрээл долдур бисти долгандыр чыглы хонуп келдилер.

Чамдыктары аъш-чем белеткеп турар аразында, кижи бүрүзү-биле таныжып чугаалаштывыс. Тываның районнар санындан келген 30 ажыг оолдар, кыстар ында чурттап, өөренип турар.

Институттуң ректору С. И. Никифоровту таныыр аайым-биле барып, ужуражып чугаалаштым.

— Тывадан амгы үеде 32 оолдар, уруглар өөренип турар. Оларның аразында Таня Дажымба, Рая Оюн, Таня Ооржак, Валя Тонгак, Миша Подик, Орлан Монгуш база уруувар Чечей ышкаш чуруму эки, чүгле эки өөренип турар эвес, хөй-нийти ажылынга, концерттерге идепкейлиг киржип турар талантылыг аныяктар бар—деп, ол чугаа кадында мактап кагды.

Кожавыс Бурятияның найысылалы Улан-Удэни көрүп, сонуурган хүнзедивис. Хоорайда амгы үениң бедик, хөй каът, чаагайжыды кылдынган чурттаалга, культура, албан, бүдүрүлге черлериниң бажыңнары-ла хөй. Театрларынга кирип, кино, концерт-даа көрдүвүс.

Селенга районда ажылдап, чурттап турар уругларывыска база чордувус. «Новоселенгинск» деп бижиктиг автобуска олуруптувус. Новоселенгинск биле Улан-Удэниң аразы чүс ажыг километр, бо оруг асфальтылыг, согуп дег дорт. Уруглар авазы «Шаапда Москваже чоруп органывыс ышкаш магалыын аа!» деп, шенээм тыртып каап сактып чугаалап ор. Удаваанда Селенга районнуң төвү Кастыг-Хөл хоорай, хөмүрдаш шахталары мурнувуста көстүп келди.

МАР-ның девискээринден эгезин алган ат-сураглыг Селенга хем Чикой-биле белдирлешкен, карак четпес шыйнаның солагай талазында даг эдээнде суур чаттыла берген чыдар. Ортузунда дыка бедик эрги дуган, ооң чоогунда ийи каът школа көстүп турар. Бурятияда хөй ажылдыг мурнакчы совхозтарның бирээзи, декабрист Николай Александрович Бестужевтиң ады-биле адаан совхозтуң төвү Новоселенгинск деп суур ол. Чурттакчы чону хөй нуруузу буряттар, орус болгаш корей улус-даа бар. Беш муң ырак ажыг чурттакчылыг.

В. И. ЛЕНИН кудумчузунуң ортузунда шөлде хамааты дайынга болгаш Ада-чурттуң Улуг дайынының үезинде өлген маадырларга мөңге тураскаал. Ооң бир талазында декабрист Н. А. Бестужевтиң тураскаалы база бар. Дужунда кудумчуда Декабристерниң музейи турар ийи каът бажың. Даштыкы хевири өскелерден онза ылгалып көстүр.

Ук музейни 1960 чылда Новоселенгинскиниң ортумак школазының бир өрээлинге экспонаттарны чыып эгелээнинден үндезилээн. 1965 чылда литература башкызы Н. С. Ларионова ону школа музейи кылдыр организастаан. 1974 чылга чедир Декабристер музейиниң экспозициязын РСФСР-ниң болгаш Бурят АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы Г. А. Митрофановтуң удуртулгазы-биле Москва, Ленинград, Улан-Удэ, Кяхта хоорайларының музейлеринден чыып эккеп турган.

Декабристерниң музей-бажыңын Н. А. Бестужевтиң таныжы чораан Дмитрий Дмитриевич Старцев деп садыгжы кижиниң ынчаардагы чурттап турган бажыңын чаартып эде дерээш, 1975 чылда, декабристерниң тура халыышкынының 150 чыл болган оюн таварыштыр, ажыткан. «Декабристерниң академиязы» деп Читада декабристер музейиниң залдарындан алган экспозицияны көре бээр бис. Ында Забайкальеже шөлүттүргеш, аңаа аар хилинчекти чурттап эрткен декабристерниң эдилеп, ажыглап турган документилерин болгаш эт-херекселдерин ол-ла хевээр делгеп салган.

Читаның кара-бажыңынга 85 декабрист үш чыл чартык үе дургузунда хоругдадып келген. Оон оларның хөй кезии Сибирьге чырыдыышкын ажылын чорудуп турган.

Стендилерниң бирээзинде француз дылда бижээн «Октаргай механизминиң дугайында шинчилел» деп номну делгеп каан. Ооң автору С. Трубецкой. Ук номда декабристерниң салган хол үжүктери бар. Декабристерниң Петровск заводунга турган үезинде хол-биле бижээн ховар ному—төөгүлүг экспонат база ында кадагалаттынган. База бир залды Н. А. Бестужевтиң өңнүг будуктар-биле чураан чуруктары ээлээн. Талантылыг чурукчунуң шөлүттүрген декабристерни, Сибирьниң бойдузун, бодунуң эш-өөрүнүң болгаш оларның кадайларының портреттерин чурааны көргүштүг. База-ла ында Н. А. Бестужевтиң кылганы хана шактары болгаш М. Волконскаяның белекке берген шактары делгеттинген.

Шөлүттүрген ашаанче 1826 чылдың декабрь 27-де чоруп турар Мария Николаевна Волконскаяны Тверь хаалгаларының чанынга үдеп турган А. С. Пушкин «Сибирьже» деп шүлүүн номчуп бараалгатканын көргүскен чуруктар ында база бар. Пушкин ол шүлүүн Сибирьже шөлүткен декабристерге чедирер кылдыр Александра Григорьевна Муравьевага тутсуп берген.

Ол шүлүктү хол-биле чара бижигилээш, декабристер аразынга тарады каапкан. А. С. Пушкинге харыы шүлүктү декабрист Александр Иванович Одоевский чогааткан. Ол чогаалдың «Чаштанчыдан чалбыыш үнер» деп одуруун В. И. Ленин «Искра» солуннуң үндезилеп тура ажыглааны ында база көргүзүп турар.

НОВОСЕЛЕНГИНСК суурда декабристерниң музейинге Корейден, Моолдан, Вьетнамдан, Кубадан, делегейниң капиталистиг чурттарындан безин аалчылар үзүлбес кээп турар. Демдеглел журналын ап көөрге, көрүкчүлер миллион чедип турар.

Хөй уруглар авазы пенсионер Чыспынмаа Сүрүкүевна-биле бис кожавыс болур Бурятияда уругларывысты эртип чораш, бо бүгүнү көрдүвүс.

М. ОНДАР-ООЛ,
персоналдыг пенсионер.

1983 чылдың февраль 1-ден эгелеп Тыва трансагентство 8 шактан 20 шакка чедир ажылдаар. Дүштеки чапсар 13 шактан 14 шакка чедир. Дыштаныр хүн чок.

«Тувапарикмахерские» бүдүрүлге каттыжыышкынынга доктаамал ажылдаар дараазында специалистер херегтенип турар:

секретарь-машинакчы, инженер-нормировщик, ревизор-бухгалтер. Шагаан-Арыг хоорайга баш таарар мастер кылдыр өөредир өөреникчилер; Туран хоорайга эр болгаш хереэжен улус бажы таарар мастерлерге өөредир өөреникчилер.

Өөредилге Кызыл хоорайга эртер. стипендия төлээр.

Чугаалажыр болгаш баар чери: Кызыл хоорай, Дружба, 59.

ЧАРЛАЛДАР

Тыва АССР-ниң Күш-ажыл талазы-биле күрүне комитеди болгаш ооң чер-чер органнары «Тыва тудуг», «Шагонартяжстрой» болгаш «Тыва көдээ тудуг» трестерниң салбырларынга ажылдаар ажылчыннар чыылдазын чорудуп турар. Ажылдаары-биле келгеннерни общежитиелерге чурттаар чер-биле болгаш тускай хеп-биле хандырар. Оларны бүдүрүлгеде чардыктырбайн турган, ажылчын мергежилдерге өөредир. Организастыг чыылда ёзугаар ажылга хүлээп алдынган кижилерге 200 рубль түңнүг акша дузаламчызын тыпсыр, а Совет Армияның хүрээлезинден курлавырже халажып үнген шериг албанныгларга, тудуг-монтаж организацияларынга 3 чыл улаштыр ажылдаар дугайында керээ чарган соонда, турумчуп алырынга 500 рубльдиң дузаламчызын хары угда тыпсыр. Организастыг чыылда ёзугаар ажылга кирерин күзээн кижилер күш-ажыл дептерин, паспортун, шериг биледин мурнунда ажылдап, чурттап турган черлеринден үндүр бижидип алгаш келир ужурлуг. **Башкарылга бижик алыры-биле болгаш айтырыглар салыры-биле баар черлери:** Кызыл хоорай, Кочетов кудумчузу, 29. күш-ажыл талазы-биле килдис эргелекчизинге; районнарга — райкүүскомнарда күш-ажыл талазы-биле килдистер эргелекчилеринге болгаш чоннуу ажылга таарыштыр тургузар талазы-биле хөй-нийтичи пунктуларга.

Редакцияның адрези: ИНДЕКС 667000
667000., Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу бажыңы № 3
Телефоннары: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-23-54. харыысалгалыг секретарьның 2-23-35. секретариаттың 2-23-35. партийн амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.
Чагыг № 67.
Солун неделяда 6 катап үнер.
Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01376